

RAHAPELAAMINEN JA SIIHEN LIITTYVÄ TERVEYSKÄYTTÄYTYMINEN LUKION JA
AMMATTIOPPILAITOSTEN 1. JA 2. VUODEN OPISKELIJOILLA

Johanna Koskenlahti

Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma

Syksy 2013

Terveystieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Johanna Koskenlahti (2013). Rahapelaaminen ja siihen liittyvä terveystietäytyminen lukion ja ammattioppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla. Terveystieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden pro gradu -tutkielma 62 s., 1 liite

Nuoruudessa tehdään terveyden ja terveystietäytymiseen liittyviä valintoja, jotka vaikuttavat myös aikuisuudessa. Rahapelaamisen ja erityisesti rahapeli-ongelman on aikuisilla todettu olevan yhteydessä terveydelle haitalliseen tietäytymiseen, kuten alkoholin liialliseen käyttöön sekä säännölliseen tupakointiin. Nuorten rahapelaamista ja siihen liittyvää terveystietäytymistä on tutkittu vähän.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää nuorten rahapelaamisen yleisyyttä ja rahapelaamiseen liittyvää terveystietäytymistä alkoholin käytön, tupakoinnin, nuuskan käytön ja liikunnan harrastamisen osalta. Rahapelaamista ja siihen liittyvää terveystietäytymistä tarkasteltiin sekä sukupuolen että koulumuodon mukaan. Lisäksi selvitettiin, mitkä tekijät selittävät nuorten runsasta rahapelaamista. Aineistona käytettiin Kouluterveyskyselyn vuosien 2010 ja 2011 aineistoa lukion ja ammattioppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta. Muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla ja yhteyksien tilastollisia merkitsevyyksiä testattiin χ^2 -testillä. Logistisen regressioanalyysin avulla selvitettiin runsasta rahapelaamista selittäviä tekijöitä.

Tulosten mukaan suurin osa nuorista on pelannut rahapelejä viimeisen vuoden aikana, mutta päivittäinen rahapelaaminen on harvinaista. Rahapelaaminen on yleisempää poikien kuin tyttöjen kohdalla ja ammattiin opiskelevat pelaavat lukiolaisia yleisemmin. Paljon pelaavat juovat tosihumalan useammin, polttavat säännöllisemmin tupakkaa, käyttävät enemmän nuuskaa ja liikkuvat enemmän kuin vähän tai ei lainkaan pelaavat. Terveydelle haitallinen tietäytyminen oli yleisempää paljon pelaavien keskuudessa sekä sukupuolen että koulumuodon mukaan tarkasteltuna. Runsasta rahapelaamista selittäviä tekijöitä olivat miessukupuoli, ammattioppilaitoksessa opiskeleminen, kuukausittainen tosihumalaan juominen, säännöllinen tupakointi ja nuuskan käyttö sekä päivittäinen liikunnan harrastaminen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että paljon rahapelejä pelaaville voi kasaantua myös muunlaista terveydelle haitallista tietäytymistä. Erityisesti poikien ja ammattikoululaisten rahapelaamiseen tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota runsaan rahapelaamisen ja siitä aiheutuvien haittojen ennalta ehkäisemiseksi.

Asiasanat: nuoret, rahapelit, terveystietäytyminen, alkoholi, tupakka, nuuska, liikunta.

ABSTRACT

Johanna Koskenlahti (2013). Gambling and gambling related health behavior among 1. and 2. grade students in upper secondary school and vocational school. Department of Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis in Health Education 62 pp, 1 appendice

Youth is significant time for health related choices and health behavior that reflects to adulthood. Gambling and especially problem gambling in adulthood are related to several health damaging behavior, for example excessive drinking and regular tobacco smoking. Still, little research has been done about young people's gambling related health behavior.

The aim of this thesis was to study young people's gambling and health related behavior such as alcohol use, tobacco smoking, smokeless tobacco use and exercise. Gambling and gambling related health behavior was studied by gender and type of school. Also the factors that explained excessive gambling were studied. The data used in this study were the School Health Promotion Study surveys of the years 2010 and 2011. The respondents were students in grades 1 and 2 in upper secondary school and vocational school. The associations between factors were analyzed by cross-tabulations and statistical significances were tested by the Chi-square test. The factors that might explain excessive gambling were analyzed by the logistic regression.

The results showed that most of the young people had gambled during the past year but daily gambling was rare. Boys gamble more than girls and students in vocational school gamble more than students in upper secondary school. Excessive gamblers were likely to drink more, smoke more frequently, use more smokeless tobacco and exercise more than those who gambled less or didn't gamble at all. Health damaging behavior was more frequent among excessive gamblers according to both gender and school from. Girls, who gambled a lot, seemed to have other health damaging behavior more than boys, who gambled a lot. Excessive gamblers were more likely to be males, studying in vocational school, heavy drinkers, tobacco smokers, smokeless tobacco users and exercising daily.

As a conclusion, it seems that health damaging behavior is accumulating among excessive gamblers. Boys and students in vocational schools should get extra attention on preventing gambling and gambling related health damaging behavior.

Keywords: youth, gambling, health behavior, alcohol, tobacco, smokeless tobacco, exercise.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 RAHAPELAAMINEN SUOMESSA	3
2.1 Suomen rahapelijärjestelmä	3
2.2 Suomessa pelattavat rahapelit	5
2.3 Rahapelaamisen yleisyys	6
3 NUORTEN RAHAPELAAMINEN	8
3.1 Nuorten rahapelaamiseen vaikuttavat tekijät	8
3.2 Rahapelien pelaamiseen altistavat tekijät	11
3.3 Koulumuodon yhteys rahapelaamiseen	12
3.4 Ongelmapelaaminen	13
4 TERVEYSKÄYTTÄYTYMINEN JA RAHAPELAAMINEN	17
4.1 Alkoholi ja rahapelaaminen	17
4.2 Tupakointi sekä nuuskan käyttö ja rahapelaaminen	21
4.3 Liikunta ja rahapelaaminen	24
5 TUTKIMUSONGELMAT	27
6 TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	28
6.1 Aineisto	28
6.2 Mittarit	29
6.3 Tilastolliset menetelmät	30
7 TULOKSET	31
7.1 Rahapelien pelaamisen useus sukupuolen ja koulumuodon mukaan	31
7.2 Nuorten terveyskäyttäytyminen sukupuolen ja koulumuodon mukaan	34
7.2.1 Tosihumalaan juominen	34
7.2.2 Tupakointi ja nuuskan käyttö	36
7.2.3 Liikunnan harrastaminen	39
7.3 Rahapelaamisen yhteydet terveyskäyttäytymiseen sukupuolen ja koulumuodon mukaan ..	41
7.4 Nuorten rahapelaamista selittävät tekijät	45
8 POHDINTA	47
8.1 Tutkimuksen luotettavuus	47
8.2 Tulosten tarkastelua	49

8.2.1 Rahapeliin pelaamisen useus sukupuolen ja koulumuodon mukaan.....	49
8.2.2 Nuorten terveystietoisuus sukupuolen ja koulumuodon mukaan	50
8.2.3 Rahapelaaminen ja terveystietoisuus sukupuolen ja koulumuodon mukaan.....	52
8.2.4 Nuorten rahapelaamista selittävät tekijät	53
8.3 Johtopäätökset.....	55
8.4 Jatkokutkimusaiheita	55
LÄHTEET	57
LIITTEET	63

LIITE 1: Kouluterveyskysely 2011. Tupakointia, nuuskan käyttöä, alkoholin käyttöä ja rahapelaamista koskevat kysymykset.

1 JOHDANTO

Nuorten rahapelaamista koskeva tutkimus on toistaiseksi ollut vähäistä ja painottunut pelaamisen määriin ja pelimuotoihin niin kansainvälisissä kuin suomalaisissakin tutkimuksissa. Jonkin verran on tutkittu pelaamisesta aiheutuvia terveydellisiä haittoja, mutta tällaiset tutkimukset ovat painottuneet alkoholin käytön ja rahapelaamisen yhteyksiin (Blinn-Pike ym. 2010). Sukupuolten välisiä eroja rahapelaamisessa ja sen aloittamisessa on tutkittu paljon. Rahapelaamisen on todettu olevan yleisempää poikien kuin tyttöjen kohdalla ja pojat pelaavat myös määrällisesti tyttöjä enemmän rahapelejä. Pojat aloittavat pelaamisen tyttöjä nuorempana (Ilkas & Aho 2006; Derevensky & Gupta 2000; Rahman ym 2012; Turja ym. 2012, 30; Splevins ym. 2010). Nuorten kohdalla myös iällä on todettu olevan vaikutusta pelaamiseen siten, että pelaaminen lisääntyy iän myötä (Ilkas & Aho 2006; Barnes ym. 1999).

Blinn-Piken ja muiden (2010) mukaan nuorten rahapelaamisesta ei löydy tutkimusartikkeleita ennen vuotta 1985, mikä kertoo suhteellisen tuoreesta tutkimuksen alasta. Suomessa nuorten rahapelaamista on tutkittu vuodesta 1995 lähtien osana European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) –tutkimusta. Kouluterveyskyselyyn otettiin vuonna 2007 ensimmäistä kertaa mukaan rahapelaamisen useutta koskeva kysymys. Taloustutkimus teki vuonna 2006 Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta laajan selvityksen nuorten rahapelaamisesta. Kyselytutkimuksella selvitettiin mm. rahapelaamisen määrää, pelimuotoja, pelaamiseen käytettäviä rahasummia sekä pelaamisen valvontaa ja vanhempien pelaamista. Kysely sisälsi myös ongelmapeleista koskevia kysymyksiä, joiden avulla selvitettiin nuorten ongelmapeleiden laajuutta (Ilkas & Aho 2006, 1). Ensimmäinen suomalainen nuorten omiin kokemuksiin perustuva tutkimus rahapelaamisen haitoista tehtiin vuonna 2011 (Raisamo & Lintonen 2012).

Terveyskäyttäytyminen voidaan jakaa terveyttä mahdollistaviin, terveyttä säilyttäviin ja terveyttä haittaaviin elintapoihin. Terveyttä mahdollistava terveyskäyttäytyminen pyrkii parantamaan terveyttä, terveyttä säilyttävä ehkäisemään sairauksia ja terveyttä haittaava käyttäytyminen kuluttaa terveyttä (Koivusilta 2011 McQueenin (1987) mukaan). Voidaan myös puhua terveyttä edistävästä ja terveyttä kuluttavasta terveyskäyttäytymisestä ja elintavoista. Terveyttä edistävään terveyskäyttäytymiseen kuuluvat terveyttä lisäävät ja edistävät elintavat, esimerkiksi liikuntasuositusten

mukainen liikunta. Terveyttä kuluttava terveyskäyttäytyminen on terveydelle haitallista käyttäytymistä ja riippuvuutta aiheuttavien tapojen omaksumista, kuten tupakointi ja alkoholin käyttö (Koivusilta 2011).

Nuorena luodaan pohjaa aikuisuuden terveydelle ja nuorena omaksuttu terveyskäyttäytyminen vaikuttaa myös aikuisuuden käyttäytymiseen ja terveyttä koskeviin valintoihin. Nuoruudessa kehitykseen ja terveyteen liittyvät polut voivat vaihdella dramaattisesti positiivisesta negatiiviseen (Holmbeck 2002). Nuorelle ei ehkä vielä ole kehittynyt toimivia selviytymismalleja, jolloin nuori kokeilee erilaisia keinoja esimerkiksi pahasta olostsa selviytymiseen (Gupta & Derevensky 1998). Tästä johtuen nuorten terveysongelmien ja psyykkisten häiriöiden laatu ja määrä vaihtelevat paljon esimerkiksi lapsuuteen verrattuna, eikä aina ole helppo vetää rajaa normaalin ja epänormaalin välille (Holmbeck 2002). Säännöllistä rahapelaamista ja esimerkiksi päihteiden käyttöä ei voi pitää normaalina nuoruuteen kuuluvana kokeiluna etenkin silloin, kun ne esiintyvät yhtä aikaa (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Riippuvuutta aiheuttavat elintavat ovat nuorille erityisen haitallisia, sillä riippuvuuden kehittyminen nuorena voi estää muiden selviytymismallien kehittymisen (Gupta & Derevensky 1998).

Suomessa on jonkin verran tutkittu päihteiden ja tupakoinnin yhteyttä rahapelaamiseen (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Terveyskäyttäytymisen osa-alueista nuuska ja liikunta eivät tietävästi ole olleet osana rahapelitutkimusta. Rahapelaamista koskevissa kyselyissä on tarkasteltu rahapelaamista koulutuksen mukaan ja huomattu, että rahapelaaminen on yleisempää ammattiin opiskelevien kesken verrattuna lukiolaisiin ja peruskoululaisiin (Ilkas & Aho 2006). Paljon on tehty rahapelitutkimusta, joka on kohdennettu tietyn ikäisille, esimerkiksi ESPAD - koululaiskysely kyselyvuonna 16 vuotta täyttävälle (Järvinen-Tassopoulos 2009; Raitasalo ym. 2012, 10), jolloin eri koulumuotojen välinen vertailu ei ole mahdollista.

Tässä tutkimuksessa selvitetään lukiolaisten ja ammattioppilaitoksissa opiskelevien nuorten rahapelaamisen yleisyyttä, paljon pelaavien terveyskäyttäytymistä alkoholin käytön, tupakoinnin, nuuskan käytön ja liikunnan harrastamisen osalta sekä tehdään vertailua sukupuolten ja koulumuotojen välillä.

2 RAHAPELAAMINEN SUOMESSA

Rahapelaamisesta puhuttaessa sivutaan usein uhkapelaamisen (gambling) ja pelaamisen (gaming) käsitteitä. Kummallakaan käsitteellä ei enää ole selkeästi negatiivista kaikua, vaan uhkapelaaminen ja pelaaminen viittaavat mukavaan ja viattomaan ajanvietteeseen, vaikkakin rahapelaamisesta voi helposti muodostua riippuvuus, jolla on negatiivisia vaikutuksia kaikkiin elämän osa-alueisiin (Messerlian ym. 2005). Länsimaissa on yleistynyt rahapelaamisen hyväksyvä ilmapiiri, mikä vaikuttaa myös lasten ja nuorten rahapelikäyttäytymiseen (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Tammi (2008) näkee rahapelimarkkinoiden olevan osa vapaa-ajan markkinoitumista. Rahapelaamisen voidaan nähdä muuttuneen massaviihitteeksi, jota osaltaan ovat edesauttaneet mm. vaurastuminen, vapaa-ajan lisääntyminen ja arvojen liberalisoituminen (Tammi 2008).

2.1 Suomen rahapelijärjestelmä

Suomessa arpajais- ja rahapeliteoimintaa säätelee vuonna 2002 voimaan tullut arpajaislaki (23.11.2001/1047). Arpajaislain 11§:ssä määritellään tahot, joilla on Suomessa yksinoikeus järjestää ja toimeenpanna rahapeliteoimintaa. Veikkaus Oy:llä on yksinoikeus raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipalveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen (Arpajaislaki 11§ 2001). Raha-automaattiyhdistys (RAY) on julkisoikeudellinen yhdistys, jonka jäseninä voivat olla terveitä ja sosiaalista hyvinvointia edistävät yleishyödylliset oikeuskelpoiset yhteisöt ja säätiöt (Arpajaislaki 13§ 2001). Raha-automaattiyhdistyksellä on yksinoikeus raha-automaattien ylläpitämiseen sekä kasinopelien toimeenpanemiseen ja pelikasinotoimintaan. Fintotolla puolestaan on yksinoikeus totopelien toimeenpanemiseen (Arpajaislaki 11§ 2001). Veikkauksen, RAY:n ja Fintoton tulee toiminnassaan huomioida, että *”rahapeliteoimintaan osallistuvien oikeusturva taataan, väärinkäytökset ja rikokset estetään sekä pelaamisesta aiheutuvia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja vähennetään”* (Arpajaislaki 12§, 13§, 13a§ 2001).

Arpajaislaissa säädetään niin ikään rahapelaamisesta aiheutuvien tuottojen käyttämisestä. Valtion kokonaan omistaman Veikkaus Oy:n saamat tuotot tulee käyttää urheilun, liikuntakasvatukseen,

tieteen, taiteen ja nuorisotyön edistämiseen (Arpajaislaki 12§ 2001). RAY:n toiminnasta saaduilla varoilla tuetaan terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä (Arpajaislaki 13§ 2001). Hevosjalostus- ja raviurheilujärjestöjen keskusjärjestön kokonaan omistaman Fintoton ravipeleistä saamat tuotot tulee käyttää hevoskasvatukseen ja hevosurheilun edistämiseen (Arpajaislaki 13a§ 2001).

Toimiluvan haltijat ovat ohjaussuhteessa valtioon ja toimintaa valvotaan tarkasti viranomaisten toimesta. Yksinoikeuteen perustuvaa toimilupakäytäntöä perustellaan sillä, että sen kautta voidaan valvoa ja ehkäistä väärinkäyttöä sekä rahapelihaittoja. Yksinoikeusjärjestelmän etuna pidetään myös sitä, että yksinoikeuden haltijalla ei ole tarvetta kilpailla muiden toimijoiden kanssa, jolloin toiminnan markkinoinnin ei oleteta olevan aggressiivista. Kilpailutilanteessa voittomarginaali pienenee, joten yksinoikeusjärjestelmässä toimijalla ei ole tarvetta parantaa tuottavuutta pelimääriä lisäämällä. Ohjaussuhde valtioon mahdollistaa sen, että poliittiset päättäjät voivat tarvittaessa ohjata rahapeliyhtiötä sisäisillä säännöillä sekä osallistua tuotekehittelyyn. Yksinoikeusjärjestelmän uhkana ovat ulkomaiset ja laittomat kotimaiset rahapelit, jotka peliteknologian kehittyessä ovat helposti kuluttajan saavutettavissa (Sisäasiainministeriö 2006).

Rahapelihaittojen seuraamisesta ja tutkimisesta sekä niiden ehkäisystä ja hoidon kehittamisestä vastaa Sosiaali- ja terveysministeriö. Toiminnasta aiheutuvat kustannukset korvataan rahapeliyhtiöiden tuotoista (Arpajaislaki 52§ 2001). Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) toteuttaa edellä mainittua tutkimustoimintaa sekä hoidon kehittämistä Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiantosta (Turja ym. 2012, 11).

Rahapelien ikärajaksi on arpajaislaissa määrätty 18 vuotta (Arpajaislaki 14a§ 2001). Ikäraja astui voimaan siirtymävaiheen mukaan siten, että 1.10.2010 alkaen kaikki muut rahapelit, paitsi raha-automaatit, tulivat kielletyiksi alle 18-vuotiaille. Raha-automaattien ikäraja säilyi 15 vuotena 30.6.2011 saakka. Hallituksen esityksessä (HE 96/2008) ikärajan nostamista perustellaan rahapelaamisesta aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen ennaltaehkäisyllä. Aikaisen rahapelaamisen aloitustien on todettu olevan riskitekijä rahapeliongelman kehittymiselle (Rahman ym. 2012; Volberg 1994). Rahapelaamisen markkinointia ei saa suunnata alaikäisille ja muutenkin markkinointia rajoitetaan siten, ettei sen avulla saa luoda positiivista kuvaa rahapelaamisesta tai kielteistä kuvaa pelaamattomuudesta (Arpajaislaki 14b§ 2001).

Rahapelien pelaaminen on mahdollista myös internetissä, jossa Suomalaisten rahapelaaminen 2011 -kyselyn mukaan on pelannut 21 % vastaajista. Yleisimmin rahapelejä pelataan Veikkauksen nettisivuilla (Turja ym. 2012, 16). Sähköisesti välitettävien rahapelien yhteydessä on varmistettava pelaajan asuinpaikka ja täysi-ikäisyys ennen pelaamisen aloittamista (Arpajaislaki 14§ 2001). Internetin kautta on mahdollista pelata myös ulkomaisten rahapeliyhtiöiden pelejä ja näin onkin tehnyt 16 % Suomalaisten rahapelaaminen 2011 kyselyyn vastanneista (Turja ym. 2012, 16).

2.2 Suomessa pelattavat rahapelit

Rahapelejä on mahdollista pelata kioskeilla, huoltoasemilla, pelisaleissa, kaupoissa, netissä ja puhelimen välityksellä. Pelimuotoja on runsaasti tarjolla Veikkauksella, RAY:llä ja Fintotolla. Veikkauksen pelivalikoimaan kuuluvat erilaiset onnenpelit, joissa voittaminen on pelkästään tuurista kiinni (Lotto, Keno, Eurojackpot, Viking Lotto, Jokeri). Urheiluvetoonlyönnit, esimerkiksi Tulosveto, Pitkäveto, Moniveto, Vakioveikkaus, Moniveikkaus, Voittajaveto ja Live-veto on suunnattu henkilöille, jotka tuntevat eri urheilulajeja. Veikkauksen pelisali tarjoaa erilaisia pelkästään netissä pelattavia rahapelejä, mm. eBingo, Palapeli, Jalokivi, Lämäri ja nettiarvat. Erilaisia raaputusarpoja, esimerkiksi Ässä-arpa, Luonto-arpa, Casino-arpa ja Euro-arpa, voi ostaa Veikkauksen myyntipaikoista. Veikkaus tarjoaa myös mobiilisovelluksia rahapelien pelaamiseen puhelimella. Mobiilisovellusten lisäksi tekstiviestillä voi pelata Lottoa, Kenoa ja Tulosvetoa (Peliohjeet 2013).

Pelitalitoiminta Suomessa on ainoastaan Raha-automaattiyhdistyksen ylläpitämää. Helsingissä sijaitsee Suomen ainoa Kasino ja Tampereella ainoa Pelaamo. Näiden lisäksi erilaisia pelipaikkoja, kuten RAY club, Täyspotti, Potti ja Pelikioski löytyy ympäri Suomea. Kasinolla, Pelaamossa, RAY clubissa ja Täyspotissa sekä useissa ravintoloissa voi pelata pöytäpelejä, joihin kuuluu pokeri, ruletti, Blackjack, Bulldog, Dynamic Poker, Fast Poker ja Red dog. Raha-automaattiyhdistyksen pelivalikoimiin kuuluvat erilaiset raha-automaatit, kuten hedelmäpelit (18 erilaista peliä), pokeripelit (9 erilaista peliä) ja erikoispelit (6 erilaista peliä) (Pelitietoa 2013). Vuonna 2012 Raha-automaattiyhdistyksellä oli 7501 pelipistettä, joissa oli yhteensä 17655 raha-

automaattia. Näiden lisäksi oli pelisaleissa 2418 ja Helsingin kasinolla 296 raha-automaattia (Vastuu- ja vuosiraportti 2012).

Fintoton kaikki pelit ovat hevosurheiluun liittyviä vedonlyöntipelejä. Pelin kohteena voi olla voittaja, sija tai erilaiset yhdistelmät, kuten kaksari, päivän duo ja troikka. Toto4, toto5, toto65 ja toto75 peleissä veikataan tietty määrä eri lähtöjen voittajia. Peleistä on erilaisia variaatioita, kuten Salama-peli, jossa järjestelmä valitsee pelaajan puolesta varhimmat voittajaehdokkaat (Fintoto 2013).

2.3 Rahapelaamisen yleisyys

Suomalaisten rahapelaamista on tutkittu pääasiassa erilaisten kyselyiden kautta (taulukko 1). Tutkimusten vertailua hankaloittaa erilaiset tutkimusasetelmat ja ongelmapelaamisen määritelmät. Esimerkiksi ESPAD -koululaistutkimuksesta on raportoitu raha-automaattien ja nettipokerin pelaamista koskevia tietoja, kun Nuorten rahapelaaminen -tutkimuksessa kartoitettiin kaikkia pelimuotoja.

TAULUKKO 1. Rahapelaamisen yleisyys

Tutkimus	Ikä	Pelannut rahapelejä viimeisen 12 kk:n aikana	Pelaa rahapelejä useammin kuin kerran viikossa	Peliongelma	Suosituimmat pelimuodot
Suomalaisten rahapelaaminen (Turja ym. 2012)	15-74	78 %	-	2,7 % (3 tai enemmän SOGS-pistettä*)	Lotto, Viking Lotto, Jokeri, raaputusarvat, raha-automaatit
Suomalaisten rahapelaaminen (Turja ym. 2012)	15-24	47 %	-	3,8 % (3 tai enemmän SOGS-pistettä*)	Raha-automaatit, raaputusarvat, vedonlyönti ja nettipokeri Ahvenanmaalle
Nuorten rahapelaaminen (Ilkas & Aho 2006)	12-17	52 %	19 %	4 % (4 SOGS-pistettä*)	Raha-automaatit, raaputusarvat ja lotto

*SOGS (The South Oaks Gambling Screen) –kysymykset rahapeli-iongelman tunnistamiseksi

Suomalaisten rahapelaaminen 2011 –kysely kohdistui 15-74 –vuotiaisiin ja siihen osallistui 4484 suomalaista (Turja ym. 2012, 12). Kyselyyn osallistuneista 93 % ilmoitti joskus elämänsä aikana pelanneensa rahapelejä, väestöestimaattina tämä tarkoittaa, että 15-74 -vuotiaista suomalaisista noin 3,7 miljoonaa olisi pelannut joskus elämässään rahapelejä. Kyselyn mukaan miehet pelaavat naisia enemmän rahapelejä, miehistä 95 % on pelannut rahapelejä ja naisista 91 %. Yleisintä pelaaminen on 25-49 -vuotiaiden keskuudessa (Turja ym. 2012, 20). Pelaajien oman arvion perusteella rahaa pelaamiseen käytetään viikossa noin 14 euroa pelaajaa kohden. Kuukaudessa kaikkien pelaajien käyttämä rahasumma olisi 143 miljoonaa euroa. Miehet käyttävät tuloistaan rahapeleihin keskimääräisesti enemmän kuin naiset. Euromääräisesti eniten rahaa rahapeleihin käyttävät pienituloiset, työttömät, lomautetut, useita kertoja viikossa pelaavat, internetissä pelaavat sekä ongelmapelaajiksi luokitellut vastaajat (Turja ym. 2012, 17).

Pojat pelaavat tyttöjä enemmän Veikkauksen päivittäisiä arvontoja, vakioveikkausta ja urheiluvendonlyöntiä (Ilkas & Aho 2006, 6). Suosituimpia pelipaikkoja ovat kaupat ja kioskit (emt. 20-21). Miehet ja ammattikoululaiset sekä nuoret, joilla on käytössä enemmän kuin 50 euroa kuukaudessa pelaavat keskimääräistä enemmän. Pelaamisen useus on samantasoista 15-, 16- ja 17-vuotiailla (emt. 11).

ESPAD -tutkimuksesta on raportoitu raha-automaattien ja nettipokerin pelaamista koskevia tuloksia. Kysely osoitti poikien pelaavan tyttöjä enemmän sekä raha-automaatteja että nettipokeria. Pojista lähes puolet ja tytöistä alle 10 % pelasi raha-automaatteja vähintään kerran viikossa. Maksutonta nettipokeria vähintään kerran viikossa pelasi pojista viidennes ja tytöistä yksi prosentti. Tytöt eivät ilmoittaneet pelaavansa maksullista nettipokeria kun taas pojista viisi prosenttia ilmoitti pelaavansa sitä vähintään kerran viikossa (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009).

Islantilaisista (Olasson ym. 2006) ja Australialaisista (Splevins ym. 2010) nuorista noin 80 % ilmoittaa pelanneensa rahapelejä viimeisen vuoden aikana. Vähintään kerran viikossa pelasi yli kymmenen prosenttia Islantilaisista nuorista (Olasson ym. 2006). Amerikkalaisista nuorista 68 % ilmoittaa pelanneensa rahapelejä viimeisen vuoden aikana ja vähintään kaksi kertaa viikossa pelasi 11 % (Welte ym. 2008). Viikoittainen pelaaminen on poikien (17,4 %) kohdalla tyttöjä (3,2 %) yleisempää (Olason ym. 2006) ja päivittäisen pelaamisen on joissakin tutkimuksissa todettu olevan pojilla kahdeksankertaista tyttöihin verrattuna (Stinchfield 2000).

3 NUORTEN RAHAPELAAMINEN

Rahapeliongelmaa on pidetty yksilön ongelmana aina 2000-luvulle saakka. Rahapelaamisesta koituneita tappioita pidettiin yksilön omana menetyksenä eikä niinkään koko yhteiskuntaa koskevana sosiaalisena ja kansanterveydellisenä ongelmana tai uhkana. Laillisten rahapelien lisääntyessä ja kasvattaessa suosiotaan, lisääntyvät myös rahapeliteollisuuden, päättäjien sekä päihde- ja mielenterveysongelmaisten kanssa työskentelevien paineet rahapelihaittojen ehkäisemiseksi (Volberg 1994).

3.1 Nuorten rahapelaamiseen vaikuttavat tekijät

Messerlian ym. (2005) peräänkuuluttavat yhteisöllistä otetta rahapelihaittoihin liittyen. Heidän mukaansa rahapeliongelma ei ole ainoastaan yksilön ongelma vaan koko yhteisön asia. Vaikka onkin tärkeää tuntea rahapeliongelmien taustalla vaikuttavat yksilöön liittyvät tekijät ja ominaisuudet, on terveyden edistämisessä huomioitava yhteisöllinen näkökulma uusien riski- tai ongelmapelaajien kehittymisen ehkäisemiseksi (Messerlian ym. 2005).

Ekologinen lähestymistapa terveyskäyttäytymiseen edellyttää rahapelaamisen tarkastelua useilla eri tasoilla. Ekologinen terveyden edistämisen malli keskittyy arvioimaan terveyskäyttäytymistä sekä yksilö- että ympäristötasolla. Rahapeliongelman voidaan katsoa olevan viiden eri tekijän summa: henkilöön liittyvät tekijät, sosiaalsiin suhteisiin liittyvät tekijät, institutionaaliset tekijät, yhteiskunnalliset tekijät ja poliittiset tekijät (taulukko 2). Ekologinen terveyden edistämisen malli pyrkii vaikuttamaan kaikkiin näihin viiteen tasoon sen sijaan, että keskityttäisiin ainoastaan yksilöön kohdistuviin toimenpiteisiin (Messerlian ym. 2005).

Messerlian ja muut (2005) huomauttavat, että yksilöön ja sosiaalsiin suhteisiin liittyvistä tekijöistä on paljon tutkimustietoa, mutta yhteiskuntaan liittyvistä tekijöistä, kuten sosiaalisista normeista ja median vaikutuksesta mm. arvoihin, normeihin ja uskomuksiin tarvittaisiin lisää tietoa. Perheenjäsenten ja ystävien pelaamisen on todettu lisäävän nuorten rahapelaamista. Uskonnollisuuden ja vahvojen moraalisten arvojen omaksumisen on todettu toimivan suojaavina tekijöinä rahapelaamiseen liittyen (Casey ym. 2011).

TAULUKKO 2. Rahapelaamiseen vaikuttavat tasot (Messerlian ym. 2005, 71).

Tasot	Tekijät	Esimerkkejä nuorten rahapelaamiseen liittyen
Henkilöön liittyvät	Yksilölliset ominaisuudet: tieto, asenteet, uskomukset, taidot ja persoonallisuuden piirteet	Mies-sukupuoli Riskin ottaminen Matala itsetunto Heikot pärjäämistaidot Impulsiivisuus, jännityksen etsiminen
Sosiaaliset suhteet	Sosiaaliset verkostot ja tukijärjestelmät: perhe ja ystävät, jotka tuottavat sosiaalista identiteettiä, tukea ja roolin määrittämistä.	Perheessä tapahtuva/tapahtunut pelaaminen Konfliktit vanhempien tai ystävien kesken Vanhempien tai ystävien asenteet Perheen suhteet
Instituutiot	Sosiaalisten instituutioiden luomat viralliset ja epäviralliset säännöt ja säännökset sekä käytäytymistä muokkaavat käytännöt.	Koulun käytännöt ja ohjelmat Peliteollisuuden käytännöt ja pakotteet
Yhteiskunta	Yksilöiden, ryhmien ja instituutioiden väliset suhteet, verkostot ja standardit.	Sosiaaliset normit Media Yhteisön resurssit Pelaamisen mahdollistavat tekijät
Politiikka	Terveellisiä elämäntapoja ja vahlintoja rakentavat ja tukevat paikalliset ja valtiolliset politiikat ja lait.	Lainsäädäntö; ikärajoitukset, pakotteet, mainonta.

Rahapelaamiseen ja peliongelman kehittymiseen vaikuttavat biologiset ja psyko-sosiaaliset tekijät yhdessä, vaikkakin niiden yhteyttä ei vielä täysin tunneta (Messerlian ym. 2005). Esimerkiksi impulsiivisuuden vaikutuksesta rahapelaamiseen on monenlaista tutkimustietoa. Impulsiivisuuden on todettu olevan ominaista erityisesti nuorten rahapelaajien keskuudessa (Moore & Ohtsuka 1997). Impulsiivisen luonteen ja matalan sosioekonomisen aseman on yhdessä todettu lisäävän nuorten kohdalla rahapelaamisen aloittamisen riskiä. Impulsiivisuus ei kuitenkaan vaikuttanut rahapelaamisen aloittamiseen korkeamman sosioekonomisen aseman omaavilla nuorilla. Rahapelaaminen ja sen aloittaminen ei siis ole pelkästään yksilön ominaisuuksista riippuvaa toimintaa (Auger ym. 2010). Joissakin tutkimuksissa matalan sosioekonomisen aseman on todettu olevan yhteydessä rahapeliongelmaan (Welte ym. 2008).

Institutionaalisia tekijöitä ovat rakenteet, säännökset ja käytännöt, jotka toimivat joko terveyttä edistävinä tai heikentävinä. Esimerkiksi peliteollisuuden toimilla pelien ja tapahtumien kehittämisessä, niiden markkinoinnissa ja myynnissä sekä saatavuuden rajoittamisessa on olennainen rooli nuorten pelikäyttäytymiselle. Pelien myyjillä ja operaattoreilla ei kuitenkaan tunnu olevan tietoa tai motivaatiota puuttua kunnolla em. asioihin. Nuorten kohdalla myös kouluilla on oma roolinsa pelikäyttäytymisen muokkaamisessa; koulujen arpajaiset ja pelikorteilla pelaamisen salliminen voivat tahattomasti lisätä nuorten mielenkiintoa rahapelimaailmaa kohtaan (Messerlian ym. 2005). Korteilla pelaamisen on joissain tutkimuksissa todettu olevan suosituin pelimuoto sekä tyttöjen että poikien kohdalla (Ellenbogen ym. 2007a). Institutionaalisia tekijöitä muokkaamalla voidaan pyrkiä luomaan terveitä organisaatiokulttuureita ja käytäntöjä (Messerlian ym. 2005).

Poliittisen tason tekijät ovat sosiaalisia, koulutuksellisia, terveydellisiä, taloudellisia ja juridisia. Poliittiset päättäjät tasapainoilevat rahapeleistä saatujen tuottojen ja rahapelaamisesta aiheutuvien haittojen ristipaineessa. Poliittisia keinoja haittojen minimoimiseksi ovat mm. lainsäädäntö koskien pelaamisen ikärajoja, pelien saatavuutta ja markkinointia sekä voittojen osittainen ohjaaminen rahapelihaittoja ehkäisemään pyrkiville ohjelmille (Messerlian ym. 2005; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Raisamo ym. 2013). Raisamo ja Lintonen (2012) kuitenkin huomauttavat, että pelkällä lainsäädännöllä, kuten ikärajojen asettamisella ei ole onnistuttu estämään nuorten rahapelaamista. Tosin Suomalaisten rahapelaaminen 2011 -kyselyn tuloksissa näkyi vähentymistä nuorten pelaamisessa vuoden 2007 kyselyyn verrattuna, vaikka raha-automaattien pelaaminen oli vielä sallittua alle 18-vuotiaille kyselyn ajankohtana. Vuoden 2011 kyselyn mukaan 15-17 -vuotiaista 47 % ilmoitti pelanneensa rahapelejä viimeisen 12 kuukauden aikana, kun vastaava osuus vuonna 2007 oli 66 %. Turja ja muut toteavatkin, että ikärajan nostaminen näyttäisi vähentäneen alle 18 -vuotiaiden pelaamista (Turja ym. 2012, 20). Lainsäädännön lisäksi tarvitaan sosiaalisten normien muokkausta kriittisemmäksi rahapelaamista kohtaan lisäämällä nuorten ja vanhempien tietoisuutta rahapelien haitoista (Raisamo & Lintonen 2012).

3.2 Rahapeliin pelaamiseen altistavat tekijät

Rahapeliin riippuvuutta aiheuttavia ominaisuuksia ovat esimerkiksi pelien jatkuvuus, pelaamisen nopeus eli aika panoksen asettamisesta voiton lunastamiseen, voittomahdollisuudet, päävoiton suuruus, taitoelementit, läheltä piti tilanteet, valot, värit ja äänet sekä pelin säännöt. Pelien ominaisuuksien lisäksi pelaamisen useuteen ja riippuvuuden kehittymiseen vaikuttavat pelien saataavuus ja sijoittelu sekä mainonta (Griffiths 1999). Runsaasti pelaavien nuorten suosituin pelimuoto on raha-automaatit ja toiseksi suosituin raaputusarvat (Ilkas & Aho 2006, 46). Lottoa on perinteisesti pidetty vaarattomana rahapelaamisen muotona. Lasten ja nuorten kohdalla on kuitenkin huomioitava, että lotto saattaa olla ensimmäinen kosketus rahapeleihin ja siten toimia kimmokkeena myöhemmälle pelaamiselle (Griffiths & Wood 2000). Nuorena aloitettu onnenpeliin pelaaminen voi myös toimia ponnahtuslautana myöhemmälle strategiapeliin pelaamisen aloittamiselle (Rahman ym. 2012).

Lynchin ja muiden (2004) mukaan nuoret pelasivat todennäköisesti sosiaalisista syistä ja aikaisin pelaamisen aloittaneet raportoivat pelaamisen syyksi jännityksen. Lapsena aloitettu rahapeliin pelaaminen tai peliympäristössä, kuten pelihalleissa oleskelu, lisäävät peliongelman kehittymisen riskiä aikuisuudessa (Volberg 1994). Nuorena pelaamisen aloittaneet pelaavat myöhemmin pelaamisen aloittaneita kaksi kertaa enemmän ei-strategisia, ns. onnenpelejä, kuten lottoa, raaputusarpoja, bingoa ja pelikoneita (Rahman ym. 2012).

Stinchfield (2000) nostaa esille sukupuolen merkityksen rahapelaamisessa ja siihen liittyvässä käyttäytymisessä, sillä sukupuoleen liittyvien erojen tutkiminen antaa tietoa nuorten pelaamisesta sekä mahdollistaa paremmin kohdennettujen ennaltaehkäisytoimenpiteiden kehittämisen. Lasten uhkapelaamista tutkittaessa on todettu poikien pelaavan tyttöjä suuremmilla panoksilla, kun taas tyttöjen todettiin olevan alttiimpia sosiaalisille paineille, sillä tytöt käyttivät ryhmässä suurempia panoksia kuin yksin pelatessaan (Hardoon & Derevensky 2001). Vanhempien nuorten kohdalla on saatu tutkimustuloksia, joiden mukaan myös poikien pelaamiseen vaikuttaisi ystävät ja vanhemmat (Casey ym. 2011).

Pelaamiseen liittyvät asenteet vaikuttavat rahapelaamiseen ja rahapeliiongelman kehittymiseen. Pojat suhtautuvat pelaamiseen tyttöjä positiivisemmin. Pojat uskovat tyttöjä enemmän siihen, että

kaikki voivat olla suuria voittajia rahapeleissä ja pojilla oli myös tyttöjä stereotyyppisemmät käsitykset voittajista ja häviäjistä (Moore & Ohtsuka 1997). Pojat raportoivat tyttöjä useammin toimintoista, jotka viittaavat peliriippuvuuteen, kuten pelaaminen enemmän tai useammin kuin oli aikomus, pelaamisen lisääminen tyydytyksen saamiseksi toleranssin kasvun vuoksi sekä pelaaminen voittojen toivossa pelaamisesta aiheutuneiden tappioiden kattamiseksi. Tytöt taas raportoivat poikia enemmän pelaamisesta aiheutuneista kielteisistä seurauksista, kuten rahan varastaminen perheeltä ja häiriöt koulunkäynnissä tai opiskelussa sekä sosiaalisissa suhteissa (Ellenbogen ym. 2007a).

Stinchfield pohtii, että säännöllinen pelaaminen voi olla osa pääsääntöisesti miehille ominaisia käyttäytymismalleja, kuten esimerkiksi alkoholin käyttö, tupakointi ja fyysinen väkivalta. Toisena mahdollisena selityksenä Stinchfield näkee pelaamisen normaalina nuoruuteen kuuluvana koikeiluna (Stinchfield 2000). Pojat aloittavat rahapelaamisen tyttöjä aikaisemmin (Turja ym. 2012, 30; Splevins ym. 2010).

Peliteknologian kehittyessä ja erilaisten mobiilisovellusten lisääntyessä on tärkeää nostaa esille rahapelaamisen ja digitaalisen median lähentyminen. Lapsille ja nuorille suunnatut digitaaliset pelit saattavat muistuttaa rahapelejä, vaikka niissä ei rahalla pelatakaan. Videopeleissä voi olla esimerkiksi pokerin tai ruletin kaltaisia toimintoja. Tällaiset videopelit voivat olla lapselle ja nuorelle haitallisia, sillä niissä luodaan kuvaa rahapeleistä hauskana ajanvietteenä. Pelaajalle voi syntyä harhaluuloja omista taidoistaan, kun taitopelissä on mukana onneen ja tuuriin perustuvia osia. Uhkapelejä muistuttavat lasten ja nuorten pelit normalistavat uhkapelaamista ja sitä voidaan alkaa pitää perheen yhteisenä ajanvietteenä sen sijaan, että rahapelaaminen olisi vain perheen aikuisten ajanviete (King ym. 2010).

3.3 Koulumuodon yhteys rahapelaamiseen

Toisen asteen koulutus on jakautunut lukioon ja ammatilliseen koulutukseen. Perinteisesti lukio-opetuksen valinneiden on nähty valitsevan pidemmän koulutusuran kuin ammatilliset opinnot valitsevien (Järvinen 1998), sillä lukiokoulutus ei valmistu ammattiin kuten ammatillinen koulutus (Lukiolaki 1§ 1998; Laki ammatillisesta koulutuksesta 3§ 1998). Perheen sosiaalisen asema,

koulutustaso ja varallisuustaso vaikuttavat lasten tulevaan koulutustasoon. Vanhempien koulutustason on todettu vaikuttavan lasten koulutustasoon siten, että vanhempien korkea koulutustaso ennustaa myös lasten korkeaa koulutusta. Lapset myös usein valitsevat samoja ammatteja, joita suvussa on ollut (Myrskylä 2009).

Nuorten rahapelaaminen -kyselyssä selvisi, että ammattikoululaiset ovat osallistuneet useampiin rahapeleihin kuin lukiolaiset ja ei lainkaan pelanneita oli enemmän lukiolaisissa kuin ammattikoululaisissa (Ilkas & Aho 2006, 9). Ammattikoululaisissa oli lukiolaisia enemmän yli viisi kertaa viikossa pelaavia ja ammattikoululaiset saivat myös keskimääräisesti enemmän peliongelman arvioinnissa käytettäviä SOGS -pisteitä (emt. 44). Ammattikoululaiset käyttivät lukiolaisia keskimääräisesti enemmän rahaa pelaamiseen viikon aikana (emt. 15). Suurin yhden päivän aikana käytetyn rahasumman keskiarvo oli ammattikoululaisilla 18,12 euroa ja lukiolaisilla 13,28 euroa (emt. 17).

Rahapelaamista ja etenkin nuorten rahapelaamista ei ole kovin paljon tutkittu koulumuodon mukaan. Artikkelihaku PubMed ja MEDLINE -tietokannoista sanoilla ”educational differences” ja ”gambling” toi 0 osumaa. Myöskään sanoilla ”vocational education” ja ”gambling” ei löytynyt koulutusmuotojen välisiä eroja käsitteleviä artikkeleita. Rahapelaamista on tutkittu koulumuodon sisällä, esimerkiksi high schoolissa (Langhinrichsen-Rohling ym. 2004) ja peruskoulussa (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Rahapelaamisesta ja siihen yhteydessä olevasta terveystietäytymisestä ei tiettävästi ole tehty vertailevaa tutkimusta koulumuotojen välillä.

3.4 Ongelmapelaaminen

Rahapelaaminen voi aluksi näyttäytyä mukavana ja viattomana ajanvietteenä, mutta siitä voi myös kehittyä ongelma. Voidaan puhua pelihimosta, peliongelmaasta, peliriippuvuudesta, liikapeleamisesta ja patologisesta pelaamisesta. Peliongelmaa pidetään peliriippuvuutta lievempänä ilmiönä, vaikka ei voida täysin määrittellä, milloin peliongelmaasta tulee riippuvuus. Peliongelmallla voidaan tarkoittaa liiallista pelaamista, jolla on kielteisiä vaikutuksia terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin ja koulussa tai työssä suoriutumiseen (Jaakkola 2008).

Rahapeliongelman tunnistaminen ja huomaaminen on hankalaa, sillä rahapeliongelma ei näy päällepäin ja se usein myös salataan sekä läheisiltä että esimerkiksi lääkäriltä (Ilkas & Aho 2006, 2; Jaakkola 2008). Rahapeliongelman selvin merkki on usein taloudelliset vaikeudet (Jaakkola 2008). Tunnistamisen vaikeuden vuoksi rahapeliongelman määrästä on vaikea saada tarkkaa tietoa (Ilkas & Aho 2006, 2). Eri tutkimuksissa on käytetty eri menetelmiä ongelmapelaamisen tunnistamiseksi (Derevensky & Gupta 2000), jolloin tulosten luotettava vertailu on vaikeaa.

Rahapeliongelman tunnistamiseksi voidaan käyttää SOGS (The South Oaks Gambling Screen) -kysymyksiä. Erityisesti nuorten rahapeliongelman tunnistamiseksi on Yhdysvalloissa kehitetty SOGS-RA (The South Oaks Gambling Screen- Revised for Adolescents). SOGS -kysymysten avulla kartoitetaan nuorten rahapelaamista ja pyritään löytämään sellaiset vastaajat, joilla mahdollisesti on vaikeuksia hallita pelaamistaan tai jotka pelaavat paljon. SOGS-pisteet lasketaan kahdentoista ongelmapelaamista koskevan kysymyksen perusteella. Näiden kysymysten kohdalla määritellään riskiryhmään kuuluvat vastaukset ja jokaisesta riskiryhmään kuuluvasta vastauksesta tulee yksi piste. Yhteenlaskettujen SOGS-pisteiden perusteella arvioidaan rahapeliongelman tasoa siten, että 0-1 pistettä saaneilla ei ole rahapeliongelmaa, 2-3 pistettä saaneet kuuluvat riskialueeseen, 4 pistettä saaneita pidetään ongelmapelaajina ja vähintään viisi pistettä saaneet ovat todennäköisesti peliriippuvaisia. On syytä muistaa, että rahapeliongelman diagnosointiin ei kuitenkaan riitä pelkkä kyselylomake, mutta se voi herättää vastaajan kiinnittämään huomiota omaan pelaamiseensa ja mahdolliseen ongelmaan sekä avun tarpeisiin (Ilkas & Aho 2006, 1-2).

Nuorten rahapelaaminen -kyselyssä selvitettiin nuorten ongelmapelaamista SOGS -kysymysten kautta. Tulosten perusteella arvioitiin, että 1,3 % suomalaisista 12-17 -vuotiaista kuuluu runsaasti pelaavien riskiryhmään. Tutkimuksessa tarkasteltiin vähintään kaksi kertaa kuukaudessa pelaavien saamia SOGS -pisteitä. Tulosten mukaan neljä prosenttia tästä ryhmästä on ongelmapelaajia, 20 % kuuluu riskialueeseen ja 72 %:lla ei ole peliongelmaa (Ilkas & Aho 2006, 44). Suomalaisten rahapelaaminen 2011 -kyselyssä ongelmapelaajiksi luokiteltiin henkilöt, jotka saivat vähintään kolme SOGS pistettä. Peliongelmaisia 15-74 -vuotiaista arvioidaan olevan noin 2,7 % eli 110 000 henkilöä. Tästä joukosta 15-17 -vuotiaita on kuusi prosenttia eli noin 6 600 henkilöä. Peliongelma on yleisin alle 35 -vuotiaiden keskuudessa (Turja ym. 2012, 55).

Ongelmapelaaminen on yleisempää poikien kuin tyttöjen kohdalla (Moore & Ohtsuka 1997; Gupta & Derevensky 1998; Olason ym. 2006; Welte ym. 2008). Splevinsin ja muiden (2010)

tutkimukseen osallistuneista 12-18 -vuotiaista nuorista 6,7 %:lla täyttyi ongelmapelaamisen kriteerit ja kaikki heistä olivat poikia. Ongelmapelaamisen laajuudesta on saatu erilaisia tuloksia erilaisista arviointimenetelmistä ja tutkimusasetelmista johtuen. Islantilaisista 16-18 -vuotiaista nuorista 2,7 %:lla arvioidaan olevan peliongelma (Olason ym. 2006) kun taas Australialaisista nuorista 6,7 %:n arvioidaan kärsivän peliongelmistä (Splevins ym. 2010). Kaiken kaikkiaan arviot nuorten rahapeliongelmaista vaihtelevat 0,9-23,5 % välillä arviointimenetelmästä ja tutkimusasetelmasta riippuen (Splevins ym. 2010).

Stinchfieldin (2000) nuorten pelaamista koskevassa tutkimuksessa rahapelaamiseen vahvimmin liittyi epäsosiaalinen käytös, miessukupuoli, katumuksen tunteet pelatusta rahamäärästä ja alkoholin käyttö. Peliongelmaisilla nuorilla on suuremmalla todennäköisyydellä myös joku muu riippuvuus, kuten alkoholi tai päihteet (Gupta & Derevensky 1998). Rahapelejä pelaavat nuoret myös kärsivät masennuksesta todennäköisemmin kuin ei lainkaan rahapelejä pelaavat (Lynch ym. 2004). Raisamon ja muiden (2012) tutkimuksessa säännöllisesti pelaavat nuoret raportoivat vähemmän pelaavia enemmän kärsivänsä pelaamisesta johtuvista syyllisyyden ja häpeän tunteista, ongelmista sosiaalisissa suhteissa sekä päivärytmin häiriintymisestä.

Peliongelmaisten nuorten on todettu kärsivän myös muista ongelmista, jotka ovat ilmenneet jo ennen peliongelmaa. Pelaamisesta on tullut keino paeta ongelmia (Gupta & Derevensky 2000). Etenkin tyttöjen kohdalla rahapelaaminen voi olla keino paeta ongelmia (Ellenbogen ym. 2007a). Poikien rahapelaamiseen on todettu liittyvän epäsosiaalinen käyttäytyminen ja alkoholin käyttö (Stinchfield 2000). Konfliktit perheessä, huumeiden käyttö viimeisten 12 kuukauden aikana sekä pelaavat ystävät on yhdistetty poikien pelaamiseen (Casey ym. 2011). Tyttöillä on niin ikään todettu alkoholin käyttöä ja katumuksen tunteita pelaamiseen liittyen (Stinchfield 2000). Pelaavilla tyttöillä on vaikeuksia keskittymisessä, sääntöjen rikkomista ja aggressioita. Toisaalta pelaavien tyttöjen todettiin olevan muita älykkäämpiä ja tulevan hyvin toimeen tulevista perheistä (Casey ym. 2011).

On syytä huomauttaa, että rahapeliongelmaa ei pystytä määrittelemään pelkästään pelaamiseen käytetyn rahasumman tai pelikertojen useuden perusteella. Normaalina pidetty pelaaminen tuottaa pelaajalle mielihyvää ja pelaaminen on pelaajan hallinnassa. Peliongelman merkkeinä sen sijaan voidaan pitää pelaamisen hallitsemattomuutta rahan ja ajankäytön suhteen. Liiallinen pelaaminen voi tuottaa pelaajalle itselleen mielipahaa ja vaikuttaa kielteisesti läheisiin ihmissuhteisiin.

siin (Ilkas & Aho 2006, 2). Hodgins ym. (2007) toteavat Lobsingerin ja Beckettin (1997) mukaan, että yhden ihmisen peliongelma on suoria negatiivisia vaikutuksia keskimäärin 8-10 läheiseen. Peliongelman monimuotoisuutta kuvaa se, että nuorten rahapelaaminen –kyselyssä selvisi, että ammattikoululaiset pelaavat rahapelejä useammin kuin lukiolaiset ja peruskoululaiset, mutta silti ongelmapelaajiksi luokitelluista huomattavasti suurempi osa oli peruskoululaisia (73 %) kuin ammattikoululaisia (18 %) (Ilkas & Aho 2006, 48).

Rahapeliin pelaamisen aloitusaikalla on todettu olevan merkitystä rahapeliongelman kehittymiseen. Nuorena pelaamisen aloittaneille kehittyi pelaamiseen liittyviä ongelmia tai jopa peliriippuvuutta enemmän kuin vanhempana pelaamisen aloittaneille (Lynch ym. 2004). Rahmanin ym. (2012) mukaan alle 12 -vuotiaana uhkapelaamisen aloittaneilla oli suurempi riski peliongelman kehittymiselle kuin pelaamisen myöhemmin aloittaneilla. Lynchin ja muiden (2004) tutkimuksessa selvisi, että alle 18 -vuotiaana pelaamisen aloittaneille kehittyi peliongelma todennäköisemmin kuin myöhemmässä iässä pelaamisen aloittaneille. Suomalaisten rahapelaaminen 2011 -tutkimuksen mukaan alle 35 -vuotiaat olivat aloittaneet pelaamisen keskimäärin 14 -vuotiaana (Turja ym. 2012, 30) ja tällä ikäryhmällä todettiin olevan eniten rahapelaamiseen liittyviä ongelmia (emt. 55). Yleisin pelaamisen aloitusikä sijoittui 10-14 vuoden ikään. Toiseksi yleisin aloitusikä oli 15-17 vuotta. Keskimääräinen aloitusikä oli 17 vuotta, miehet aloittivat pelaamisen keskimäärin 15 -vuotiaana ja naiset 19 -vuotiaana (Turja ym. 2012, 30).

4 TERVEYSKÄYTTÄYTYMINEN JA RAHAPELAAMINEN

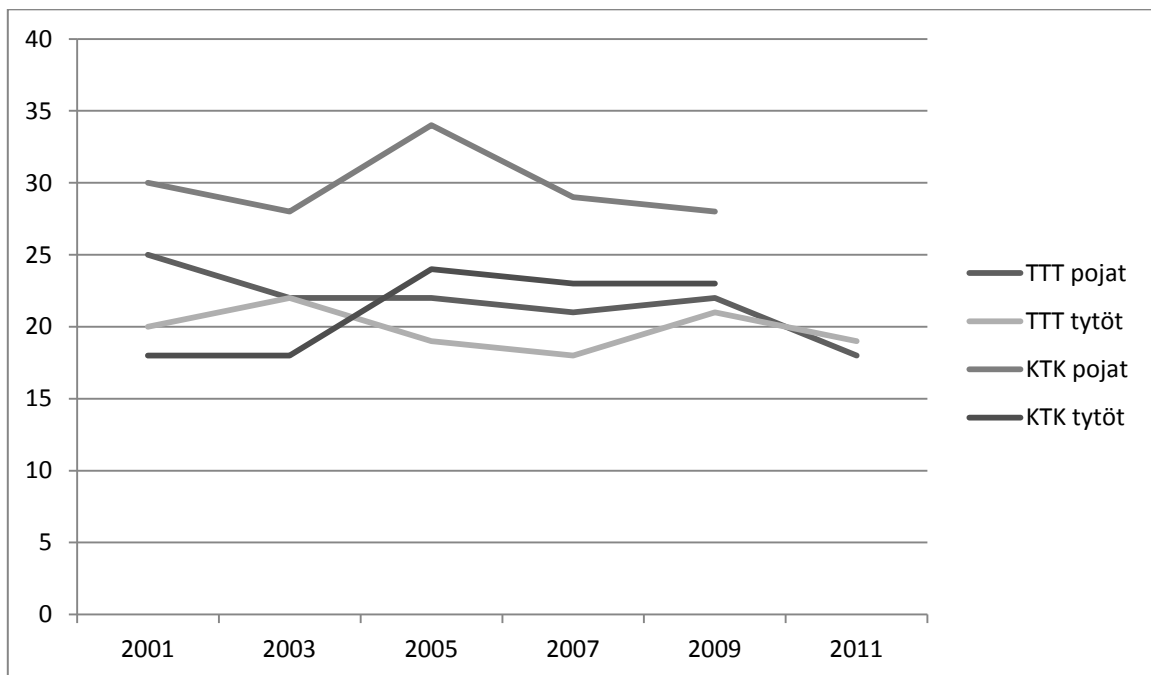
Rahapeliongelmallalla on todettu olevan negatiivisia vaikutuksia nuoren käyttäytymiseen ja terveyteen. Nuoren itsensä lisäksi rahapeliongelma ulottaa vaikutuksensa nuoren läheisiin sekä laajemmin koko yhteiskuntaan. Jatkuvalla rahapelaamisella on pitkäaikaisia psyykkisiä, sosiaalisia ja terveydellisiä haittavaikutuksia. Pieni osa nuorista kärsii rahapeliongelmistä ja -riippuvuudesta, mutta siitä huolimatta tällä pienellä väestön osalla on suuri kansanterveydellinen merkitys (Derevensky ym. 2003). Rahapelaaminen näyttää olevan yhteydessä alttiuteen ottaa myös muunlaisia riskejä (Stinchfield 2000). Paljon pelaavien nuorten on esimerkiksi todettu harrastavan riskialtista seksiä enemmän kuin vähemmän pelaavat (Blinn-Pike ym. 2010) ja aloittavan seksielämän vähemmän pelaavia aiemmin (Proimos ym. 1998). Rahapelaamiseen liittyväksi riskikäyttäytymiseksi on huomattu myös mm. steroidien käyttö, turvavyön käyttämättä jättäminen, uhatuksi tuleminen, aseiden kantaminen ja tappeluun osallistuminen (Proimos ym. 1998). Paljon pelaavien on todettu myös kokeilleen kannabista ja käyttäneen rauhoittavia lääkkeitä tai unilääkkeitä päihteenä vähän tai ei lainkaan pelaavia enemmän (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Myös Splevinsin ja muiden (2010) mukaan ongelmapelaajat käyttivät marihuanaa muita enemmän, mutta lääkkeiden väärinkäytössä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Erilaisten liuottimien haistelun on todettu olevan yleisempää ongelmapelaajien kuin muiden kesken (Splevins ym. 2010).

4.1 Alkoholi ja rahapelaaminen

Rahapelaamiseen ja päihteisiin liittyy nuorille ominainen kokeilunhalu. Rahapelaaminen voi olla kokeilua aikuisten elämään kuuluvasta asiasta (Stinchfield 2000). Rahapelaamisen ja päihteiden käytön voidaan katsoa johtuvan nuoruudesta ja kuuluvan nuoren kehitysvaiheeseen (Gupta & Derevensky 1998). Nuorten alkoholin kulutus on vähentynyt läpi 2000 -luvun. Täysin raittiiden nuorten määrä on lisääntynyt ja tosihumalaan juominen on vähentynyt (kuva 1). Sukupuolten väliset erot ovat kaventuneet poikien juomisen vähentyessä tyttöjä nopeammin. Iän myötä alkoholin kulutus lisääntyy, 16 -vuotiaissa on enemmän raittiita kuin 18 -vuotiaissa ja humalahakuihin juominen on vähäisempää 16 -vuotiaiden keskuudessa (Puusniekka & Jokela 2009; Luopa ym. 2010, 8; Raisamo ym. 2011, 32, 56; Raitasalo ym 2012, 52). Humalajuomisen vähentyminen

on havaittavissa myös ESPAD -koululaistutkimuksessa, vuoden 2011 kyselyn mukaan noin kymmenen prosenttia nuorista joi viikoittain tosihumalaan asti. Tuloksia ei tosin voi täysin verrata nuorten terveystapatutkimukseen, sillä humalajuomista on mitattu eri tavalla. Lisäksi ESPAD -tutkimuksen kysymyksiä on muokattu kyselyvuosien välillä ja siihen otettiin vasta vuonna 2007 mukaan kysymys koskien rajua humalaa. Aikaisemmin humalaa ei määriteltä vaan se jätettiin nuoren itsensä määriteltäväksi (Raitasalo ym. 2012, 18-20).

Koulumuotojen välisiä eroja humalajuomisessa on mahdollista tarkastella Kouluterveyskyselyn tulosten perusteella. Vuosina 2008/2009 tosihumalan kerran kuussa joi lukiolaisista pojista 28 % ja tytöistä 23 % (Luopa ym. 2010, 8). Ammattikoululaisista itsensä tosihumalaan vähintään kerran kuussa joi 40 %. Poikien (43 %) humalajuominen oli yleisempää kuin tyttöjen (37 %). Ammattioppilaitosten tyttöjen humalajuominen oli yleisempää kuin lukiolaisten poikien (Luopa ym. 2012, 86, 89-91).

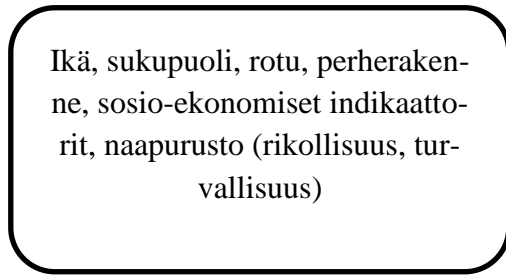

KUVA 1. Vähintään kerran kuukaudessa tosihumalaan juominen 14-18 –vuotiailla nuorilla Nuorten terveystapatutkimuksen (TTT) (Raisamo ym. 2011, 64) ja lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla Kouluterveyskyselyn (KTK) (Luopa ym. 2010, 90) mukaan.

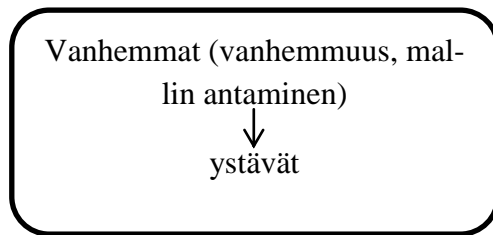
Sekä rahapelaaminen että päihteiden käyttö voivat kuitenkin aiheuttaa riippuvuutta, joten niihin ei pidä suhtautua pelkästään nuoren kehitysvaiheeseen kuuluvina toimintoina. Alle 18-vuotiaana pelaamisen aloittaneet kärsivät enemmän alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvuudesta kuin aikuisena pelaamisen aloittaneet (Lynch ym. 2004). Barnes ym. (1999) ovat selvittäneet nuorten rahapelaamiseen ja alkoholin käyttöön vaikuttavia tekijöitä (kuva 2). Nuorilla sosiodemografiset tekijät, kuten ikä ja sukupuoli vaikuttavat sekä rahapelaamiseen että alkoholin käyttöön. Sen sijaan etnisen taustan osuudesta rahapelaamiseen ja alkoholin käyttöön on saatu ristiriitaisia tuloksia, eikä etnisen taustan vaikutus ole yhtä selvä kuin iän ja sukupuolen (Barnes ym. 1999; Ellenbogen ym. 2007b). Vitaron ja muiden (2001) mukaan sekä rahapelaamiseen että alkoholin käyttöön liittyivät impulsiivisuus, valvonnan puute vanhempien taholta sekä ystävien rikollisuus. Ystävät vaikuttavat nuorten alkoholin käyttöön nimenomaan nuoruudessa, sen sijaan myöhempään alkoholin käyttöön ystävillä ei ole suurta vaikutusta (Kunz ym. 2013). Koska pelaaminen on vahvasti sukupuolittunutta miesten pelatessa naisia enemmän, on hyvä huomata, että isien riskialttiin terveyskäyttäytymisen on todettu lisäävän myös poikien riskialtista terveyskäyttäytymistä (Wickrama 1999).

Alkoholin käytön ja rahapelaamisen on todettu liittyvän vahvasti yhteen (Vitaro ym. 2001). Etenkin säännöllisesti, vähintään kerran viikossa pelaavat pojat käyttävät muita enemmän alkoholia (Barnes ym. 1999). Vähintään kerran viikossa raha-automaatteja pelaavista pojista puolet oli juonut itsensä tosiumalaan vähintään kerran viimeisen kuukauden aikana kun taas harvemmin pelaavista pojista 27 % ja ei koskaan pelaavista 9 % oli juonut tosiumalan viimeisen kuukauden aikana. Maksullista nettipokeria pelanneet pojat käyttivät alkoholia enemmän ja useammin verrattaessa poikiin, jotka eivät nettipokeria pelanneet (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Tyttöjen kohdalla säännöllisellä rahapelaamisella ja suurella alkoholin käytöllä ei ollut selkeää yhteyttä (Barnes ym. 1999), toisin kuin ESPAD –kyselyssä, jonka mukaan paljon pelaavista tytöistä jopa 70 % ilmoitti juoneensa itsensä tosiumalaan vähintään kerran viimeisen kuukauden aikana. Harvemmin pelaavista 39 % ja ei koskaan pelaavista 20 % oli juonut tosiumalan viimeisen kuukauden aikana (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Vakavista rahapeliongelmista kärsivillä tytöillä ja pojilla on havaittu samanlaista viikoittaista alkoholin käyttöä (Ellenbogen ym. 2007a). Lynchin ja muiden (2004) tutkimuksen mukaan viimeisen vuoden aikana pelanneet ilmoittivat todennäköisemmin myös alkoholin, huumeiden ja lääkkeiden käyttöä kuin ei lainkaan pelaavat.

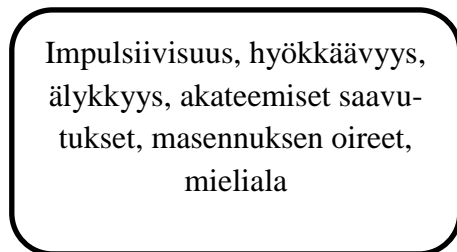
Sosiodemografiset tekijät

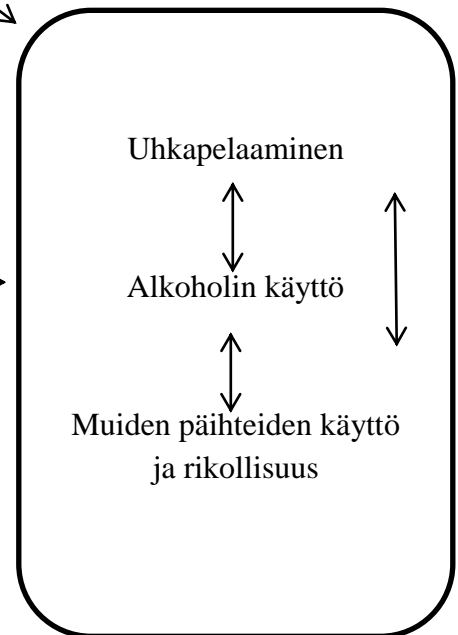
Sosialisaatio tekijät

Yksilölliset/psykologiset tekijät

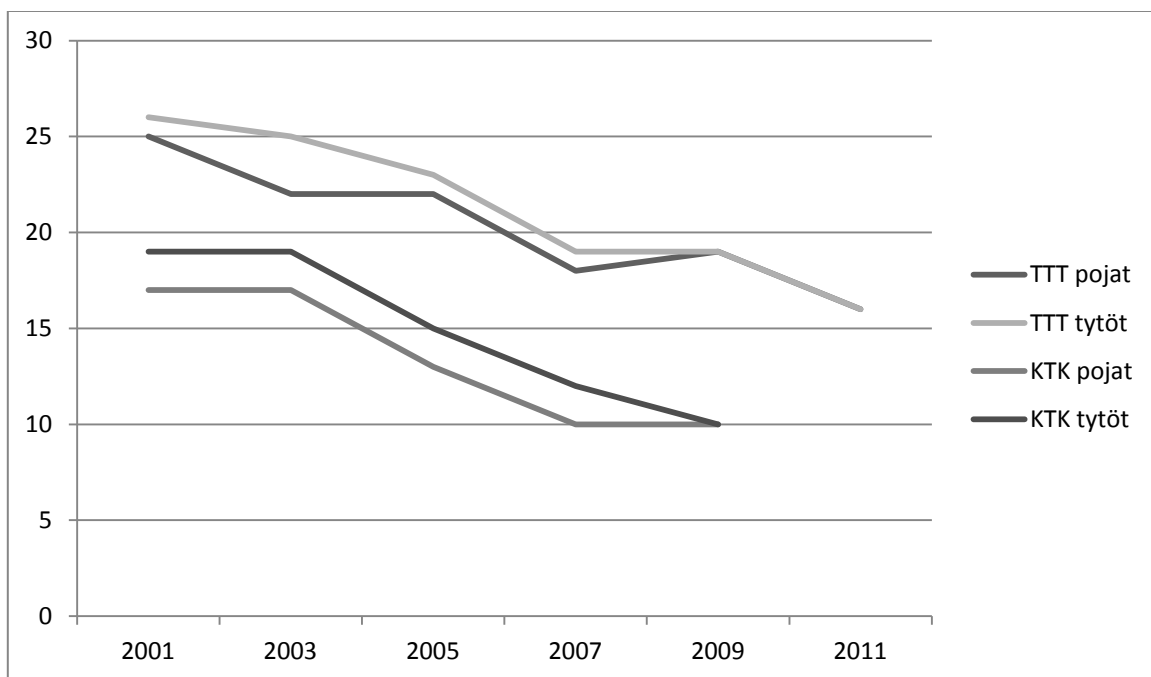
Yhtä aikaa esiintyvä käyttäytyminen nuorilla

KUVA 2. Alkoholin käyttöön ja rahapelaamiseen vaikuttavia tekijöitä (Barnes ym. 1999, 750).

4.2 Tupakointi sekä nuuskan käyttö ja rahapelaaminen

Nuorten tupakointi on vähentynyt 2000-luvulla ja tupakoinnin kokeilu- ja aloittamisikä ovat nousseet (Luopa ym. 2010, 31-32; Raisamo ym. 2011, 42; Raitasalo ym. 2012, 16,24). Kuitenkin uusimman ESPAD -koululaistutkimuksen mukaan nuorten tupakointi on jälleen hieman lisääntynyt (Raitasalo ym. 2012, 15). Tyttöjen ja poikien väliset erot tupakoinnissa ovat kaventuneet niin kansallisesti kuin kansainvälisesti tarkasteltuna (Raisamo ym. 2011, 53; Amos & Bostock 2007). Terveystapatutkimuksen tulokset osoittavat, että tupakoinnin sukupuolierot kapenivat 1990 -luvun puolivälin tienoilla ja 2000 -luvun alkupuolella tytöt menivät poikien ohi päivittäisessä tupakoinnissa (kuva 3). Viimeisimpien kyselyiden mukaan tytöt ja pojat tupakoivat yhtä paljon (Raisamo ym. 2011, 62). Koulumuodon mukaan tarkasteltuna ammattiin opiskelevat tupakoivat lukiolaisia huomattavasti enemmän. Vuosien 2008/2009 tulosten mukaan 39 % ammattiin opiskelevista tupakoi päivittäin ja tyttöjen (40 %) ja poikien (39 %) päivittäinen tupakointi oli lähes yhtä yleistä (Luopa ym. 2010, 91).

KUVA 3. Päivittäin tupakoivien osuudet 14-18 –vuotiaissa nuorissa Nuorten terveystapatutkimuksen (TTT) (Raisamo ym. 2011, 62) mukaan ja lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoissa Kouluterveyskyselyn (KTK) (Luopa ym. 2010, 90) mukaan.

Nuorten tupakointi ja sen vähentäminen on nostettu yhdeksi teemaksi Terveys 2015 - kansanterveysohjelmassa. Tavoitteena on, että vuonna 2015 16-18 -vuotiaista nuorista alle 15 % tupakoi säännöllisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2001). Tavoitteeseen näyttäisi vielä olevan matkaa, vaikkakin nuorten tupakointia on jo onnistuttu vähentämään. Nuorten tupakoinnin vastaisessa työssä olisi syytä huomioida se, että ammattiin opiskelevat tupakoivat enemmän kuin lukiolaiset. Eri koulumuodoissa opiskelevien tupakoinnissa on todettu olevan merkittäviä eroja myös muualla Euroopassa. Ammatillisen opintolinjan valinneet tupakoivat akateemisia opintoja suorittavia enemmän esimerkiksi Italiassa, Kroatiassa, Belgiassa, Unkarissa, Hollannissa, Saksassa ja Ranskassa. Kansallisia tutkimuksia nuorten tupakoinnin yhteydestä koulutukseen on tehty jonkin verran, mutta erilaisista tutkimusmenetelmistä johtuen kansainvälistä vertailua ei toistaiseksi ole voitu tehdä (de Looze ym. 2013). Koulutusmuotojen suuret erot tupakoinnissa on todettu myös Ruotsissa, jossa ei-teoreettisen opintolinjan valinneiden kohdalla todennäköisyys päivittäiseen tupakointiin oli nelinkertainen teoreettisen linjan valinneisiin verrattuna (Hagquist 2009).

Tupakoinnissa on tapahtunut selkeää vähentymistä, mutta nuuskan käyttö ja kokeilut ovat lisääntyneet vuoden 2007 jälkeen sekä tytöillä että pojilla etenkin 14- ja 16-vuotiaiden nuorten keskuudessa. Nuuskan myynti on ollut Suomessa kiellettyä jo vuodesta 1995 lähtien. Myynnin kieltämisestä lähtien 16- ja 18- vuotiaiden poikien kohdalla nuuskan käyttö lisääntyi vuoteen 2001 saakka jonka jälkeen käyttö väheni kunnes taas alkoi nousta vuoden 2007 jälkeen (Raisamo ym 2011, 55; Raitasalo ym. 2012, 15).

Nuuskan päivittäinen käyttö on lähes yksinomaan poikien tapa. 16 -vuotiaista pojista neljä prosenttia ja 18 -vuotiaista pojista viisi prosenttia ilmoittaa nuuskaavansa päivittäin. Tyttöjen nuuskaaminen on kovin vähäistä, 16 -vuotiaat tytöt saavat likiarvoksi 0 % ja 18 -vuotiaista tytöistä kukaan ei ilmoita nuuskaavansa päivittäin (Raisamo ym. 2011, 53). Viikoittain nuuskaa käyttää pojista 17 % ja tytöistä yksi prosentti (Raitasalo ym. 2012, 15). Nuuskan käytön lisääntymisen syiksi ehdotetaan tupakoinnin tiukkaa rajoittamista ja toisaalta nuorilla voi olla myönteisiä mielikuvia nuuskan käytön pienemmistä terveyshaitoista tupakkaan verrattuna (Raisamo ym. 2011, 42-43).

Sekä perheen että nuoren oma sosioekonominen asema vaikuttaa nuoren tupakointiin siten, että alhaisempaan sosioekonomiseen asemaan kuuluvat nuoret tupakoivat muita enemmän. Vanhemman alhainen koulutustaso ennustaa lasten tupakointia. Ehjissä perheissä (molemmat vanhemmat

asuvat samassa taloudessa) nuorten tupakointi on vähäisempää kuin rikkonaisissa perheissä (nuori asuu vain toisen vanhemman kanssa) ja poikiin verrattuna tyttöjen tupakointi on yleisempää rikkonaisissa perheissä. Perheen sosioekonomista asemaa enemmän tupakointiin vaikuttaa nuoren oma sosiaalinen asema koulumenestyksen ja koulu-uran perusteella arvioituna. Koulussa hyvin menestyvät tupakoivat vähemmän sekä lukiossa että ammattikoulussa ja ammattikoululaiset tupakoivat lukiolaisia enemmän. Eniten tupakoivat sellaiset nuoret, jotka eivät ole lainkaan koulussa (Doku ym. 2010).

Kouluterveyskyselyn mukaan ammattioppilaitoksissa suhtauduttiin lukioita sallivammin tupakointiin; yli neljännes lukiolaisista ilmoitti tupakoinnin olevan kokonaan kiellettyä oppilaitoksessa ja sen alueella ja ammattioppilaitosten opiskelijoista vain 14 % ilmoitti tupakoinnin olevan kiellettyä. Henkilökunnan näkyvä tupakointi koulun alueella oli yleisempää ammattioppilaitoksissa kuin lukioissa ja lisäsi ammattiin opiskelevien päivittäistä tupakointia. Lukiolaispoikien tupakointia lisäsi ongelmat koulun työilmapiirissä (Puusniekka & Jokela 2009).

Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yksilöön ja yhteisöön liittyvillä tekijöillä on merkitystä tupakoinnin aloittamiseen ja tupakoinnin määrään. Yksilöön liittyvistä tekijöistä äidin ja ystävien tupakointi, käytösongelmat ja masennuksen tunteet vaikuttavat tupakoinnin aloittamiseen ja määrään. Yhteisöön liittyvät tekijät kuten lainsäädäntö ja markkinointi eivät selittäneet tupakointia yhtä vahvasti. Sen sijaan tupakoinnin aloittaminen oli yleisempää alueilla, joissa nuorten tupakointi oli yleistä. (Fuemmeler ym. 2013). Myös rahapelaamisen aloittamisessa sekä yksilöön että yhteisöön liittyvillä tekijöillä on suuri merkitys (Auger 2010; Barnes ym. 1999).

Tupakoinnin ja rahapelaamisen yhteydestä on saatu ristiriitaisia tuloksia. Proimosin ja muiden (1998) mukaan tupakoinnilla ja rahapelaamisella ei ole yhteyttä. Niin ikään Stinchfieldin (2000) tutkimuksessa tupakointi sai heikon korrelaation rahapelaamiseen liittyen. Monissa tutkimuksissa on kuitenkin todettu tupakoinnilla ja rahapelaamisella olevan yhteyttä ja rahapeliongelmista kärsivät tupakoivat enemmän kuin muut (Gupta & Derevensky 1998; Splevins ym. 2010). Rahapelaamisen ja tupakoinnin yhteys näkyi myös college-urheilijoita koskevassa tutkimuksessa siten, että eniten tupakoivat patologisiksi pelaajiksi luokitellut urheilevat opiskelijat (Huang ym. 2007). ESPAD –koululaiskyselyn mukaan maksullista nettipokeria pelaavat pojat tupakoivat muita poikia enemmän (Järvinen-Tassopoulos & Metso, 2009).

4.3 Liikunta ja rahapelaaminen

Nuorten liikkumista on tutkittu Suomessa eri tavoin, joten tutkimusten vertailu on hankalaa. Kansallisessa liikuntatutkimuksessa selvitettiin nuorten liikunnan harrastamista. Vuosien 2009-2010 kyselyjen mukaan 15-18 -vuotiaista nuorista 91 % ilmoittaa harrastavansa liikuntaa tai urheilua. Liikunnan harrastaminen on pysynyt kutakuinkin samalla tasolla 2000 -luvulla aikaisemmin tehtyjen tutkimusten valossa. Pojat ja tytöt harrastavat liikuntaa yhtä paljon. Koulumuodon huomattiin selittävän liikunnan ja urheilun harrastamista enemmän kuin sukupuolen, iän tai asuinpaikan. Ammattioppilaitoksissa opiskelevat liikkuvat peruskoululaisia ja lukiolaisia vähemmän. Ammattioppilaitosten opiskelijoista 15 % ei harrasta liikuntaa (Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry. 2010, 6-7). Ruotsissa niin ikään ammattiin opiskelevien liikkumattomuus on yleisempää kuin teoreettisen linjan valinneiden. Todennäköisyys ammattiin opiskelevien liikkumattomuudelle oli kaksinkertainen (Hagquist 2007).

Nuorten liikkumista on tutkittu myös riittävän liikunnan näkökulmasta. Luopa ja muut (2012, 13) määrittivät liian vähän liikuntaa viikossa harrastaviksi nuoret, jotka harrastavat *”vapaa-aikana harvemmin kuin neljä kertaa viikossa urheilua tai liikuntaa vähintään puoli tuntia kerrallaan tai vähemmän kuin kaksi tuntia viikossa hengästyttävää tai hikoiluttavaa liikuntaa”*. Lukiolaisten kohdalla liian vähän liikuntaa harrastavien osuus on vähentynyt 2000 -luvun loppupuolella, mutta silti hieman yli puolet lukiolaisista liikkuu liian vähän. Pojista hieman alle puolet ja tytöistä 55 % harrasti liian vähän liikuntaa. Ammattioppilaitosten opiskelijoista 68 % liikkui liian vähän. Tytöistä 71 % ja pojista 66 % harrasti liian vähän liikuntaa tai urheilua viikossa (Luopa ym. 2012, 42,86,89-90).

Lapsista ja nuorista 43 % harrastaa liikuntaa ja urheilua urheiluseurassa. Seurojen lisäksi lapset ja nuoret harrastavat liikuntaa omatoimisesti yksin (37 %) tai omatoimisesti kavereiden kanssa (48 %). Pojat harrastavat tyttöjä enemmän liikuntaa seuroissa ja omatoimisesti kavereiden kanssa, kun taas tytöt liikkuvat poikia enemmän yksin ja käyttäen kunnallisia tai yksityisiä liikuntapalveluita. Urheiluseuroissa harrastaminen vähentyy 15-vuoden iässä ja vastaavasti omatoiminen harrastaminen yksin tai kavereiden kanssa lisääntyy (Suomen liikunta ja urheilu SLU 2010, 13-14).

Lasten ja nuorten suosituimpia liikuntamuotoja ovat jalkapallo, pyöräily, uinti, juoksulenkkeily, hiihto ja salibandy. Liikuntamuodoista jalkapallo, salibandy ja jääkiekko ovat selkeästi poikien

suosimia lajeja, sillä lajien harrastajista huomattavan suuri osa on poikia. Edellä mainitut lajit ovat myös suosituimmat lajit poikien keskuudessa. Tytöt taas harrastavat poikia enemmän ratsastusta, tanssia, voimistelua ja taitoluistelua. Tyttöjen kohdalla suosituimpia lajeja ovat kuitenkin juoksulenkkeily, uinti ja kävelylenkkeily (Suomen liikunta ja urheilu SLU 2010, 8-12).

Lasten ja nuorten liikuntasuosituksen mukaan 7-18 -vuotiaiden tulisi harrastaa liikuntaa vähintään 1-2 tuntia päivässä. 13-18 -vuotiaiden nuorten tulisi liikkua päivässä 1-1,5 tuntia, jotta liikunnan terveysvaikutukset saavutettaisiin. Suurimmat terveyshyödyt saavutetaan silloin, jos vähintään puolet päivän liikunta-annoksesta kertyy yli kymmenen minuuttia kestävästä reippaasta sykettä kohottavista liikuntajaksoista. Liikunnan vähimmäismäärän lisäksi liikuntasuosituksessa todetaan, että päivässä ei saisi olla yli kahden tunnin mittaisia liikkumattomia jaksoja ja ruutu-aikaa television, tietokoneen tai videopelien ääressä tulisi rajoittaa korkeintaan kahteen tuntiin päivässä (Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008).

Enemmän liikuntaa harrastavien tyttöjen ja poikien on todettu pelaavan rahapelejä enemmän kuin vähemmän liikkuvien. Lisäksi suun vammaan liikuntasuorituksen yhteydessä saaneet olivat todennäköisemmin aktiivisia pelaajia kuin vammattomat. Näiden yhteyksien pohjalta on tehty johtopäätös, että urheilun harrastaminen ei välttämättä vähennä terveydelle haitallista käyttäytymistä ja urheiluvilla nuorilla on riski altistua rahapelaamisen haitoille myöhemmin elämässä (Chaumeton ym. 2011).

College-urheilijoiden rahapelaamista koskevassa tutkimuksessa pojista 62,4 % ja tytöistä 42,8 % ilmoitti pelanneensa jotain rahapeliä viimeisen vuoden aikana. Ongelmapelaajiksi luokiteltiin pojista 4,3 % ja tytöistä 0,4 %. Tutkimuksessa ei tehty vertailua urheilijoiden ja muiden opiskelijoiden kesken (Huang ym. 2007).

Rahapelaamisella on siis todettu olevan yhteyttä alkoholin käyttöön, tupakointiin ja liikunnan harrastamiseen. Alkoholin käytön ja rahapelaamisen välillä on todettu olevan yhteys siten, että paljon pelaavat myös käyttävät enemmän alkoholia kuin vähemmän pelaavat (Vitaro ym. 2001). Erityisesti poikien kohdalla yhteys on selvä (Barnes ym 1999), sen sijaan tyttöjen kohdalla on eri tutkimuksissa saatu ristiriitaisia tuloksia (Barnes ym. 1999; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Myös tupakoinnilla ja rahapelaamisella on todettu samansuuntainen yhteys kuin alkoholin käytöllä (Gupta & Derevensky 1998; Splevins ym. 2010), tosin tupakoinnin yhteydestä rahape-

laamiseen on saatu ristiriitaisia tuloksia (Proimos ym. 1998; Stinchfield 2000). Liikunnan yhteyttä rahapelaamiseen on tutkittu vähän, mutta olemassa olevien tutkimusten mukaan enemmän liikkuvien on todettu pelaavan yleisemmin rahapelejä kuin vähemmän liikkuvien (Chaumeton ym. 2011; Huang ym. 2007). Nuuskan käytön yhteydestä rahapeliin pelaamiseen ei löytynyt aiempia tutkimuksia.

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon nuoret pelaavat rahapelejä sekä millaista on usein rahapelejä pelaavien nuorten terveyskäyttäytyminen. Rahapelaamisen yhteyttä selvitetään tupakkatuotteiden käyttöön, päihteiden käyttöön ja liikunnan harrastamiseen. Terveyskäyttäytymistä vertaillaan usein rahapelejä pelaavien ja harvoin tai ei lainkaan rahapelejä pelaavien kesken. Tutkimuksen kohteena ovat kouluterveyskyselyyn vuosina 2010 ja 2011 vastanneet luki- on ja ammattioppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat, mikä mahdollistaa vertailun lukiolaisten ja ammattioppilaitoksissa opiskelevien kesken. Lukiolaisten ja ammattioppilaitosten opiskelijoiden vertailulla saadaan tietoa siitä, onko rahapelaaminen ja siihen mahdollisesti liittyvä terveyskäyttäytyminen erilaista yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien kesken.

Tutkimuskysymykset:

1. Kuinka yleistä nuorten rahapelaaminen on ja miten se eroaa koulumuodon ja sukupuolen mukaan?
2. Millaista on nuorten terveyskäyttäytyminen alkoholin, tupakoinnin, nuuskan käytön ja liikunnan harrastamisen osalta ja onko niissä eroja sukupuolen ja koulumuodon mukaan?
3. Millaista on paljon pelaavien terveyskäyttäytyminen ja eroaako se vähän pelaavien terveyskäyttäytymisestä sukupuolen ja koulumuodon mukaan tarkasteltuna?
4. Mitkä tekijät selittävät runsasta rahapelaamista?

6 TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

6.1 Aineisto

Tutkimusaineistona käytetään Kouluterveyskyselyä vuosilta 2010 ja 2011. Vuoteen 2011 asti Kouluterveyskysely on toteutettu vuorovuosina eri maan osissa, joten yhdistämällä peräkkäisten vuosien aineistot saadaan koko maan kattava aineisto. Kouluterveyskysely kohdistetaan peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisille sekä lukion ja ammattioppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoille. Vuosina 2010 ja 2011 kyselyyn vastasi yhteensä 192 414 nuorta (Kouluterveyskysely 2010-2011). Molempina vuosina kysely toteutettiin keväällä, joten rahapelien pelaaminen on ollut mahdollista yli 15-vuotiaille vastaajille. Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä ovat lukion ja ammattioppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat (N=87000). Alkuperäistä aineistoa on muokattu siten, että aineistosta poistettiin vastaajat, jotka ilmoittivat iäkseen alle 15 vuotta. Taulukkoon 3 on koottu perustietoja aineistosta.

TAULUKKO 3. Perustietoja aineistosta

Muuttuja		N	%
Sukupuoli	Pojat	42710	49,1
	Tytöt	44290	50,9
	Yhteensä	87000	100,0
Kouluaste	Lukio	46957	54,0
	Ammattioppilaitos	40043	46,0
	Yhteensä	87000	100,0
Luokka-aste	Lukio 1.lk	24597	28,3
	Lukio 2.lk	22360	25,7
	Aol 1.lk	22512	25,9
	Aol 2.lk	17531	20,2
	Yhteensä	87000	100,0
Vastausvuosi	2010	46314	53,2
	2011	40686	46,8
	Yhteensä	87000	100,0

6.2 Mittarit

Rahapelaamisen useus on selitettävä muuttuja ja terveyskäyttäytymisen osa-alueet (alkoholin käyttö, tupakkatuotteiden käyttö ja liikunta) ovat selittäviä muuttujia, jotka raportoinnin alussa kuvataan alkuperäisten luokkien mukaisesti (liite 1). Jatkoanalyysia varten muuttujia muokattiin siten, että muuttujat luokiteltiin uudelleen kaksiluokkaisiksi muuttujiksi. Rahapelaaminen jaettiin kahteen luokkaan siten, että paljon pelaaviksi luokiteltiin kerran viikossa tai useammin rahapelejä pelaavat ja vähän tai ei lainkaan pelaaviksi harvemmin kuin kerran viikossa pelaavat. Vähintään kerran viikossa pelaavat on luokiteltu säännöllisesti pelaaviksi sekä kotimaisissa että kansainvälisissä nuorten rahapelaamista koskevissa tutkimuksissa (Raisamo ym. 2012; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Derevensky & Gupta 2000).

Alkoholia usein käyttäviksi luokiteltiin vähintään kerran kuukaudessa alkoholia tosi humalaan asti käyttävät ja vähän käyttäviksi harvemmin kuin kerran kuukaudessa alkoholia käyttävät. Yhtenä nuorten terveyskäyttäytymisen indikaattorina Kouluterveyskyselyssä on käytetty vähintään kerran kuukaudessa tosihumalaan juomista (Kouluterveyskysely 2013). Tupakoinnin osalta säännöllisesti tupakoiviksi luokiteltiin henkilöt, jotka ilmoittivat tupakoivansa kerran päivässä tai useammin, kerran viikossa tai useammin ja harvemmin kuin kerran viikossa tupakoivat. Ei tupakoiviksi luokiteltiin lakossa olevat tai lopettaneet ja ei lainkaan tupakoivat (Kouluterveyskysely 2013). Nuuskan osalta Kouluterveyskyselyn indikaattorina käytetään päivittäin nuuskaamista, joten tässä tutkimuksessa säännöllisesti nuuskaaviksi luokiteltiin päivittäin nuuskaa käyttävät ja ei nuuskaaviksi laskettiin silloin tällöin nuuskaavat, kerran kokeilleet ja ei lainkaan nuuskaavat (Kouluterveyskysely 2013).

Liikuntasuosituksen (Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7-18 -vuotiaille 2008) mukaisesti 13-18 -vuotiaiden tulisi liikkua vähintään tunnin päivässä, joten tässä tutkimuksessa valittiin tarkastelun kohteeksi kysymys, jossa kysyttiin, kuinka monena päivänä viikossa nuori harrastaa hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa vähintään tunnin ajan. Liikunnan osalta vastaajat jaettiin kahteen luokkaan sen mukaan, vastasiko liikunta-aktiivisuus nuorten liikuntasuositusta. Riittävästi liikkuvien luokan muodostavat seitsemänä päivänä vähintään tunnin liikkuvat ja liian vähän liikkuviksi luokiteltiin alle seitsemänä päivänä liikkuvat.

6.3 Tilastolliset menetelmät

Kyseessä on kuvaileva tutkimus ja aineisto analysoidaan kvantitatiivisin menetelmin SPSS Statistics 20 -tilasto-ohjelmalla. Tuloksia tarkastellaan sukupuolen ja koulutusmuodon mukaan. Tutkimusmenetelminä käytetään ristiintaulukointia havainnollistamaan muuttujien välisiä yhteyksiä (Alkula ym. 1995, 175) sekä Khiin neliö (χ^2)-testiä, joka mittaa kahden muuttujan välistä riippumattomuutta (Metsämuuronen 2005, 333). Muuttujan p-arvosta voidaan päätellä tilastollista merkitsevyyttä seuraavasti: $p > 0.05$: ryhmien välillä ei ole tilastollista eroa, $p < 0.001$: tilastollisesti erittäin merkitsevä ero, ***; $p < 0.01$: tilastollisesti merkitsevä ero, **; $p < 0.05$: tilastollisesti melkein merkitsevä ero, * (Metsämuuronen 2005, 398.) Logistisella regressioanalyysillä selvitetään, miten eri muuttujat selittävät rahapelaamisen todennäköisyyttä.

7 TULOKSET

7.1 Rahapeliin pelaamisen useus sukupuolen ja koulumuodon mukaan

Tytöt pelaavat poikia vähemmän rahapelejä ($p < 0,001$). Pojista 3,1 % ja tytöistä 0,2 % ilmoittaa pelaavansa lähes päivittäin rahapelejä. Yhtenä tai kahtena päivänä viikossa pelaa noin 20 % pojista ja noin 3 % tytöistä. Pojista noin 16 % ja tytöistä noin 57 % ei ole pelannut rahapelejä viimeisen vuoden aikana (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Rahapeliin pelaamisen useus sukupuolen mukaan, %

Rahapeliin pelaaminen	Pojat		Tytöt		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
6-7 päivänä viikossa	1299	3,1	96	0,2	1395	1,6
3-5 päivänä viikossa	3278	7,8	356	0,8	3634	4,2
1-2 päivänä viikossa	8349	19,8	1214	2,8	9563	11,1
Harvemmin kuin kerran viikossa	12005	28,4	3622	8,2	15627	18,1
Harvemmin kuin kerran kuukaudessa	10615	25,1	13717	31,2	24332	28,2
Ei ole pelannut viimeisen vuoden aikana	6693	15,8	25001	56,8	31694	36,7
Yhteensä	42239	100,0	44006	100,0	86245	100,0

$\chi^2=24152,380$ $df=5$ $p < 0,001$

Ammattioppilaitoksessa opiskelevat pelaavat rahapelejä yleisemmin kuin lukiossa opiskelevat ($p < 0,001$). Lähes päivittäin pelaa vajaa yksi prosentti lukiolaisista ja 2,5 % ammattioppilaitoksessa opiskelevista. Lukiolaisista noin 45 % ja ammattiin opiskelevista noin 27 % ei ole pelannut rahapelejä viimeisen vuoden aikana (taulukko 5).

TAULUKKO 5. Rahapeliin pelaamisen useus koulumuodon mukaan, %

Rahapeliin pelaaminen	Lukio		Aol*		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
6-7 päivänä viikossa	402	0,9	993	2,5	1395	1,6
3-5 päivänä viikossa	1189	2,5	2445	6,2	3634	4,2
1-2 päivänä viikossa	3430	7,3	6133	15,5	9563	11,1
Harvemmin kuin kerran viikossa	6855	14,7	8772	22,2	15627	18,1
Harvemmin kuin kerran kuukaudessa	13776	29,5	10556	26,7	24332	28,2
Ei ole pelannut viimeisen vuoden aikana	21046	45,1	10648	26,9	31694	36,7
Yhteensä	46698	100,0	39547	100,0	86245	100,0

$\chi^2=4962,289$ df=5 p<0,001

*Aol=Ammattioppilaitos

Lukiolaisista pojista noin kaksi prosenttia ja tytöistä 0,1 % pelaa rahapelejä 6-7 päivänä viikossa. Ammattiin opiskelevista pojista noin neljä prosenttia ja tytöistä 0,4 % pelaa lähes päivittäin. Noin viidennes lukion pojista ja tytöistä vajaa 64 % ei ole pelannut lainkaan rahapelejä. Ammattioppilaitoksessa opiskelevista pojista reilu 12 % ja tytöistä vajaa puolet ei ole pelannut rahapelejä viimeisen vuoden aikana (taulukko 6).

TAULUKKO 6. Rahapeliin pelaamisen useus koulumuodon ja sukupuolen mukaan, %

Rahapeliin pelaaminen	Koulumuoto							
	Lukio				Aol			
	Pojat		Tytöt		Pojat		Tytöt	
N	%	N	%	N	%	N	%	
6-7 päivänä viikossa	373	1,9	29	0,1	926	4,1	67	0,4
3-5 päivänä viikossa	1092	5,5	97	0,4	2186	9,8	259	1,5
1-2 päivänä viikossa	3073	15,5	357	1,3	5276	23,5	857	5,0
Harvemmin kuin kerran viikossa	5473	27,6	1382	5,1	6532	29,1	2240	13,1
Harvemmin kuin kerran kuukaudessa	5857	29,5	7919	29,5	4758	21,2	5798	33,8
Ei ole pelannut viimeisen vuoden aikana	3953	19,9	17093	63,6	2740	12,2	7908	46,2
Yhteensä	19821	100,0	26877	100,0	22418	100,0	17129	100,0

p-arvo koulumuodon mukaan sukupuolten välillä:

lukio χ^2 13473,128 df 5 p<0,001

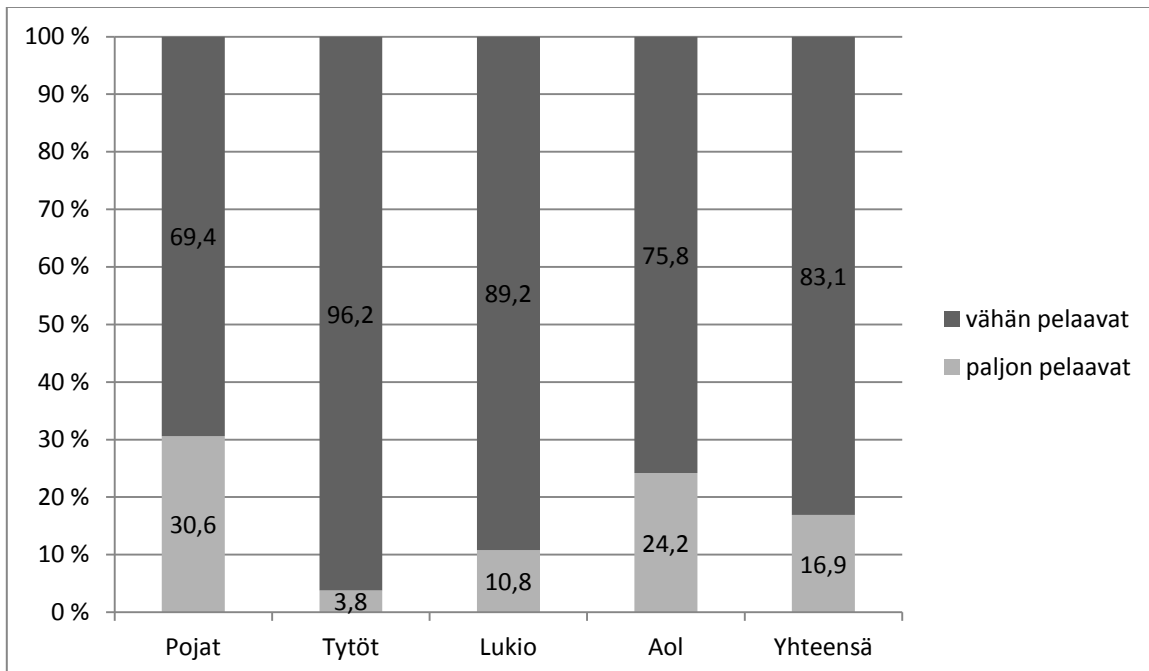
ammattioppilaitos χ^2 9621,338 df 5 p<0,001

p-arvo sukupuolen mukaan koulutusten välillä:

pojat χ^2 =1454,686 df=5 p<0,001

tytöt χ^2 =2146,322 df=5 p<0,001

Rahapelaamisen uudelleen luokittelun, paljon pelaaviin (vähintään kerran viikossa pelaavat) ja vähän tai ei lainkaan pelaaviin, jälkeen paljon pelaaviksi luokittui noin 17 % vastaajista. Lukumääränä tarkasteltuna 14592 vastaajaa pelasi vähintään kerran viikossa rahapelejä. Pojat pelasivat tyttöjä yleisemmin vähintään kerran viikossa ($p < 0,001$) ja ammattioppilaitosten opiskelijat pelasivat lukiolaisia yleisemmin vähintään kerran viikossa ($p < 0,001$) (kuva 4).

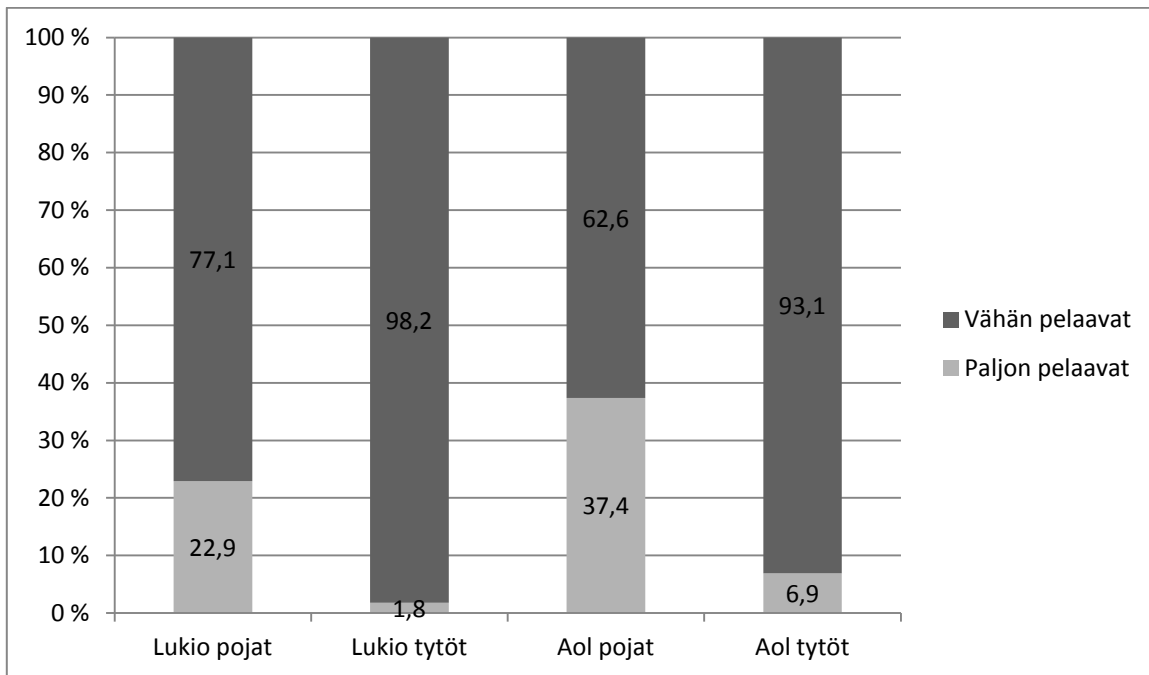

sukupuolen mukaan $\chi^2=11025,666$ $df=1$ $p < 0,001$

koulumuodon mukaan $\chi^2=2755,560$ $df=1$ $p < 0,001$

KUVA 4. Rahapelaaminen sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

Ammattioppilaitoksessa opiskelevat pojat pelasivat lukiolaisia poikia yleisemmin rahapelejä vähintään kerran viikossa ($p < 0,001$). Lukiolaisista pojista lähes 23 % pelaa paljon, kun vastaava luku ammattioppilaitosten pojilla on 37,4 %. Samoin ammattioppilaitoksessa opiskelevat tytöt pelasivat lukiolaisia tyttöjä yleisemmin rahapelejä vähintään kerran viikossa ($p < 0,001$). Lukiolaisista tytöistä vajaa kaksi prosenttia luokittui paljon pelaaviksi ja ammattioppilaitoksessa opiskelevista tytöistä lähes seitsemän prosenttia pelasi paljon. (kuva 5).

p-arvo koulumuodon mukaan sukupuolten välillä:

lukio $\chi^2=5291,682$ $df=1$ $p<0,001$

aol $\chi^2=4927,133$ $df=1$ $p<0,001$

p-arvo sukupuolen mukaan koulumuotojen välillä:

pojat $\chi^2=1044,556$ $df=1$ $p<0,001$

tytöt $\chi^2=749,771$ $df=1$ $p<0,001$

KUVA 5. Rahapelaaminen sukupuolen ja koulumuodon mukaan eriteltynä.

7.2 Nuorten terveystietäytyminen sukupuolen ja koulumuodon mukaan

7.2.1 Tosihumalaan juominen

Nuorten alkoholin käyttöä kuvaamaan valittiin kysymys, joka koski tosihumalaan juomista. Ei koskaan tosihumalaan juovia oli noin 32 % vastaajista. Kerran viikossa tai useammin itsensä tosihumalaan juo lähes kuusi prosenttia vastaajista. Noin kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa itsensä tosihumalaan juo peräti neljännes vastaajista. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna pojat juovat itsensä tyttöjä useammin tosihumalaan ($p<0,001$) (taulukko 7).

TAULUKKO 7. Tosihumalaan juominen sukupuolen mukaan, %

Tosihumalaan juominen	Sukupuoli					
	Pojat		Työt		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
1x vko tai useammin	3203	7,6	1688	3,8	4891	5,7
Noin 1-2 krt kuukaudessa	11296	26,7	10384	23,5	21680	25,1
Harvemmin	14974	35,4	17504	39,7	32478	37,6
Ei koskaan	12852	30,4	14525	32,9	27377	31,7
Yhteensä	42325	100,0	44101	100,0	86426	100,0

$\chi^2=770,790$ df=3 p<0,001

Koulumuodon mukaan tarkasteltuna ammattioppilaitoksissa opiskelevat juovat itsensä lukiolaisia useammin tosihumalaan (p<0,001). Lisäksi ei koskaan juovien osuus on suurempi lukiolaisten ryhmässä (taulukko 8).

TAULUKKO 8. Tosihumalaan juominen koulumuodon mukaan, %

Tosihumalaan juominen	Koulutusmuoto					
	Lukio		Aol		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
1x vko tai useammin	1302	2,8	3589	9,0	4891	5,7
Noin 1-2 krt kuukaudessa	9886	21,1	11794	29,7	21680	25,1
Harvemmin	17590	37,6	14888	37,5	32478	37,6
Ei koskaan	17987	38,5	9390	23,7	27377	31,7
Yhteensä	46765	100,0	39661	100,0	86426	100,0

$\chi^2=3602,157$ df=3 p<0,001

Tosihumalaan juomisen tarkempi tarkastelu sukupuolen ja koulumuodon mukaan eriteltynä osoittaa, että sekä lukiossa (p<0,001) että ammattioppilaitoksissa (p<0,001) on eroja sukupuolten välillä. Lukiolaisista pojista vajaa neljä prosenttia ja tytöistä hieman yli kaksi prosenttia ja ammatteihin opiskelevista pojista lähes 11 % ja tytöistä lähes seitsemän prosenttia juo tosihumalan vähintään kerran viikossa. Ei koskaan juovien osuudet ovat lähestulkoon samat koulutusmuotojen sisällä. Tarkasteltaessa tyttöjen ja poikien humalajuomista huomataan, että ammattikoulussa opiskelevat tytöt ja pojat juovat lukiossa opiskelevia yleisemmin (taulukko 9).

TAULUKKO 9. Tosihumalaan juominen koulumuodon ja sukupuolen mukaan, %

Tosihumalaan juominen	Koulumuoto							
	Lukio				Aol			
	Pojat		Tytöt		Pojat		Tytöt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1x vko tai useammin	747	3,8	555	2,1	2456	10,9	1133	6,6
Noin 1-2 krt kuukaudessa	4432	22,3	5454	20,3	6864	30,5	4930	28,7
Harvemmin	7079	35,7	10511	39,1	7895	35,1	6993	40,7
Ei koskaan	7596	38,3	10391	38,6	5256	23,4	4134	24,0
Yhteensä	19854	100,0	26911	100,0	22471	100,0	17190	100,0

p-arvo koulumuodon mukaan sukupuolten välillä:

lukio $\chi^2=177,007$ df=3 p<0,001

ammattioppilaitos $\chi^2=295,606$ df=3 p<0,001

p-arvo sukupuolen mukaan koulumuotojen välillä:

pojat $\chi^2=1750,861$ df=3 p<0,001

tytöt $\chi^2=1559,800$ df=3 p<0,001

7.2.2 Tupakointi ja nuuskan käyttö

Päivittäin tupakoi lähes 24 % vastaajista ja tupakkalakossa tai tupakoinnin lopettaneita on yli 15 %. Alle puolet vastaajista ilmoittaa, ettei polta lainkaan tupakkaa. Alkoholin tavoin myös tupakoinnissa on eroja sukupuolten välillä poikien polttaessa tupakkaa tyttöjä yleisemmin (p<0,001) (taulukko 10).

TAULUKKO 10. Tupakointi sukupuolen mukaan, %

Tupakointi	Sukupuoli					
	Pojat		Tytöt		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
Kerran päivässä tai useammin	11004	26,1	9584	21,8	20588	23,9
Kerran viikossa tai useammin	2131	5,1	2371	5,4	4502	5,2
Harvemmin kuin kerran viikossa	3923	9,3	5563	12,7	9486	11,0
Lakossa tai lopettanut	6528	15,5	6927	15,8	13455	15,6
Ei tupakoi	18611	44,1	19464	44,3	38075	44,2
Yhteensä	42197	100,0	43909	100,0	86106	100,0

$\chi^2=391,326$ df=4 p<0,001

Ammattioppilaitosten opiskelijat tupakoivat lukiolaisia yleisemmin (p<0,001). Ammattioppilaitoksen opiskelijoista lähes 40 % ja lukion opiskelijoista noin kymmenesosa tupakoi kerran päi-

vässä tai useammin. Lakossa olevia tai lopettaneita on lukiolaisissa hieman enemmän ja ei tupakoivien osuus on lukiolaisten kohdalla suurempi kuin ammattioppilaitosten opiskelijoilla (taulukko 11).

TAULUKKO 11. Tupakointi koulumuodon mukaan, %

Tupakointi	Koulumuoto					
	Lukio		Aol		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
Kerran päivässä tai useammin	4937	10,6	15651	39,6	20588	23,9
Kerran viikossa tai useammin	2463	5,2	2070	5,2	4502	5,2
Harvemmin kuin kerran viikossa	6414	13,8	3072	7,8	9486	11,0
Lakossa tai lopettanut	7307	15,7	6148	15,6	13455	15,6
Ei tupakoi	25513	54,7	12562	31,8	38075	44,2
Yhteensä	46603	100,0	39503	100,0	86106	100,0

$\chi^2=10774,956$ df=4 p<0,001

Lukiolaiset tytöt polttavat hieman lukiolaisia poikia yleisemmin (p<0,001). Lakossa tai lopettaneiden sekä ei tupakoivien määrä on poikien kohdalla isompi. Ammattikoulussa pojat polttavat tyttöjä enemmän, erojen ollessa pieniä (p<0,001). Ammattikoulujen tytöissä on poikia enemmän lakossa tai lopettanut kun taas ei tupakoivien poikien osuus on isompi kuin tyttöjen (taulukko 12).

TAULUKKO 12. Tupakointi koulumuodon ja sukupuolen mukaan, %

Tupakointi	Koulumuoto							
	Lukio				Aol			
	Pojat		Tytöt		Pojat		Tytöt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kerran päivässä tai useammin	2044	10,3	2893	10,8	8960	40,0	6691	39,1
Kerran viikossa tai useammin	997	5,0	1435	5,4	1134	5,1	936	5,5
Harvemmin kuin kerran viikossa	2405	12,1	4009	15,0	1518	6,8	1554	9,1
Lakossa tai lopettanut	3198	16,2	4109	15,3	3330	14,9	2818	16,5
Ei tupakoi	11155	56,3	14358	53,6	7456	33,3	5106	29,9
Yhteensä	19799	100,0	26804	100,0	22398	100,0	17105	100,0

p-arvo koulumuodon mukaan sukupuolten välillä:

lukio $\chi^2=90,819$ df=4 p<0,001

ammattikoulu $\chi^2=123,578$ df=4 p<0,001

p-arvo sukupuolen mukaan koulumuotojen välillä:

pojat $\chi^2=5153,388$ df=4 p<0,001

tytöt $\chi^2=5455,766$ df=4 p<0,001

Kolme neljäsosaa nuorista ei käytä lainkaan nuuskaa. Pojat käyttävät nuuskaa tyttöjä yleisemmin ($p<0,001$). Pojista reilu viisi prosenttia ja tytöistä vain 0,2 % käyttää nuuskaa päivittäin. Nuuskan satunnainen käyttö on päivittäistä käyttöä yleisempää sekä tytöillä että pojilla (taulukko 13). Nuuskan käyttö on yleisempää ammattioppilaitoksissa kuin lukioissa ($p<0,001$) (taulukko 14).

TAULUKKO 13. Nuuskan käyttö sukupuolen mukaan, %

Nuuskan käyttö	Sukupuoli				Yhteensä	
	Pojat N	%	Tytöt N	%	N	%
päivittäin	2255	5,3	66	0,2	2321	2,7
silloin tällöin	7426	17,6	1510	3,4	8936	10,4
kokeillut kerran	4768	11,3	4536	10,3	9304	10,8
ei lainkaan	27722	65,7	37877	86,1	65599	76,1
Yhteensä	42171	100,0	43989	100,0	86160	100,0

$\chi^2=7523,954$ $df=3$ $p<0,001$

TAULUKKO 14. Nuuskan käyttö koulumuodon mukaan, %

Nuuskan käyttö	Koulumuoto				Yhteensä	
	Lukio N	%	Aol N	%	N	%
päivittäin	1120	2,4	1021	3,0	2321	2,7
silloin tällöin	3584	7,7	5352	13,5	8936	10,4
kokeillut kerran	4421	9,5	4883	12,4	9304	10,8
ei lainkaan	37525	80,4	28074	71,1	65599	76,1
Yhteensä	46650	100,0	39510	100,0	86160	100,0

$\chi^2=1153,432$ $df=3$ $p<0,001$

Nuuskan käytön tarkempi tarkastelu prosenttiosuuksien mukaan osoittaa, että nuuskan päivittäinen käyttö on yleisintä poikien kohdalla. Nuuskan käyttö silloin tällöin on ammattikoululaisten kohdalla yleisempää sekä tytöillä että pojilla. Nuuskan käyttö erosi sekä koulumuotojen sisällä ($p<0,001$) että sukupuolittain tarkasteltuna ($p<0,001$) (taulukko 15).

TAULUKKO 15. Nuuskan käyttö koulumuodon ja sukupuolen mukaan, %

Nuuskan käyttö	Koulumuoto							
	Lukio				Aol			
	Pojat		Tyttöt		Pojat		Tyttöt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
päivittäin	1079	5,5	41	0,2	1176	5,3	25	0,1
silloin tällöin	2825	14,3	759	2,8	4601	20,5	751	4,4
kokeillut kerran	2002	10,1	2419	9,0	2766	12,4	2117	12,4
ei lainkaan	13873	70,1	23652	88,0	13849	61,8	14225	83,1
Yhteensä	19779	100,0	26871	100,0	22392	100,0	17118	100,0

p-arvo koulumuodon mukaan sukupuolten välillä:

lukio $\chi^2=3749,171$ $df=3$ $p<0,001$

ammattioppilaitos $\chi^2=3319,040$ $df=3$ $p<0,001$

p-arvo sukupuolen mukaan koulumuotojen välillä:

pojat $\chi^2=390,955$ $df=3$ $p<0,001$

tytöt $\chi^2=218,628$ $df=3$ $p<0,001$

7.2.3 Liikunnan harrastaminen

Suurin osa nuorista liikkuu korkeintaan kolmena päivänä viikossa ja lähes 18 % ei liiku tuntiaakaan päivässä niin että hikoilee ja hengästyy. Liikunnan harrastamisessa on eroja tyttöjen ja poikien välillä poikien liikkussa tyttöjä yleisemmin ($p<0,001$). Joka päivä liikkuu pojista neljä prosenttia ja tytöistä vajaa kaksi prosenttia (taulukko 16).

TAULUKKO 16. Liikunnan harrastaminen sukupuolen mukaan, %

Liikunnan harrastaminen väh. 1h/vrk	Sukupuoli					
	Pojat		Tyttöt		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
0 päivänä	7013	16,6	8254	18,7	15267	17,7
1 päivänä	6767	16,0	8981	20,4	15748	18,2
2 päivänä	7489	17,7	9557	21,7	17046	19,7
3 päivänä	7599	18,0	7716	17,5	15315	17,7
4 päivänä	5289	12,5	4049	9,2	9338	10,8
5 päivänä	3890	9,2	2903	6,6	6793	7,9
6 päivänä	2567	6,1	1760	4,0	4327	5,0
7 päivänä	1710	4,0	827	1,9	2537	2,9
Yhteensä	42324	100,0	44047	100,0	86371	100,0

$\chi^2=1396,010$ $df=7$ $p<0,001$

Lukiolaiset ovat liikunnallisesti aktiivisempia verrattuna ammattioppilaitosten opiskelijoihin ($p < 0,001$). Lukiolaiset liikkuvat useampina päivinä ja 0 päivänä liikkuvien osuus on pienempi lukiolaisten kohdalla (taulukko 17).

TAULUKKO 17. Liikunnan harrastaminen koulumuodon mukaan, %

Liikunnan harrastaminen väh. 1h/vrk	Koulumuoto					
	Lukio		Aol		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
0 päivänä	6747	14,4	8520	21,5	15267	17,7
1 päivänä	7723	16,5	8025	20,3	15748	18,2
2 päivänä	9047	19,3	7999	20,2	17046	19,7
3 päivänä	8795	18,8	6520	16,5	15315	17,7
4 päivänä	5611	12,0	3727	9,4	9338	10,8
5 päivänä	4265	9,1	2528	6,4	6793	7,9
6 päivänä	3052	6,5	1275	3,2	4327	5,0
7 päivänä	1530	3,3	1007	2,5	2537	2,9
Yhteensä	46770	100,0	39601	100,0	86371	100,0

$\chi^2=1692,545$ $df=7$ $p < 0,001$

Lukiolaisista pojista päivittäin liikkuu vajaa viisi prosenttia ja tytöistä hieman yli kaksi prosenttia. Ammattioppilaitosten pojista 3,3 % ja tytöistä 1,5 % liikkuu päivittäin. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista pojista 1,3 % ei liiku lainkaan, kun vastaava luku lukion pojilla on 13,5 %. Ammattioppilaitosten tytöistä lähes neljännes ja lukion tytöistä noin 15 % ei liiku lainkaan (taulukko 18).

TAULUKKO 18. Liikunnan harrastaminen koulumuodon ja sukupuolen mukaan, %

Liikunnan harrastaminen väh. 1h/vrk	Koulumuoto							
	Lukio				Aol			
	Pojat		Työt		Pojat		Työt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
0 päivänä	2685	13,5	4062	15,1	4328	1,3	4192	24,4
1 päivänä	2684	13,5	5093	18,7	4083	18,2	3942	23,0
2 päivänä	3309	16,7	5738	21,3	4180	18,6	3819	22,3
3 päivänä	3659	18,4	5136	19,1	3940	17,5	2580	15,0
4 päivänä	2733	13,8	2878	10,7	2665	11,4	1171	6,8
5 päivänä	2161	10,9	2104	7,8	1729	7,7	799	4,7
6 päivänä	1677	8,4	1375	5,1	890	4,0	385	2,2
7 päivänä	964	4,9	566	2,1	746	3,3	261	1,5
Yhteensä	19872	100,0	26898	100,0	22452	100,0	17149	100,0

p-arvo koulumuodon mukaan sukupuolten välillä:

lukio $\chi^2=1004,462$ $df=7$ $p<0,001$

ammattioppilaitos $\chi^2=901,072$ $df=7$ $p<0,001$

p-arvo sukupuolen mukaan koulumuotojen välillä:

pojat $\chi^2=955,088$ $df=7$ $p<0,001$

tytöt $\chi^2=1247,045$ $df=7$ $p<0,001$

7.3 Rahapelaamisen yhteydet terveystyöskäytymiseen sukupuolen ja koulumuodon mukaan

Paljon pelaavista tytöistä yli puolet ja vähän tai ei lainkaan pelaavista tytöistä reilu neljännes juo itsensä kuukausittain tosihumalaan. Pojista niin ikään paljon pelaavat juovat kuukausittain tosihumalan vähän tai ei lainkaan pelaavia useammin. Paljon pelaavista pojista lähes 60 % tupakoi säännöllisesti ja vähän pelaavista tupakoi noin 33 %. Paljon pelaavista tytöistä noin 75 % tupakoi säännöllisesti ja vähän pelaavien ryhmästä noin 39 % tupakoi säännöllisesti. Päivittäinen nuuskaaminen on yleisempää paljon pelaavien ryhmissä sekä tytöillä että pojilla. Paljon pelaavista pojista noin 19 % ja vähän pelaavista noin 17 % liikkuu päivittäin. Paljon pelaavista tytöistä noin seitsemän prosenttia ja vähän pelaavista noin yhdeksän prosenttia liikkuu päivittäin (taulukko 19).

TAULUKKO19. Rahapelaamisen yhteys terveystyötyymiseen sukupuolen mukaan, %

Terveystyötyyminen		Rahapelaaminen									
		Pojat					Työt				
		Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*	Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*
		n	%	n	%		n	%	n	%	
Tosihumala	Kuukausittain	6508	50,7	7841	26,9	,000	876	52,8	11140	26,4	,000
	Ei-kuukausittain	6325	49,3	21254	73,1		783	47,2	31045	73,6	
Tupakka	Säännöllisesti	7416	58,1	9438	32,5	,000	1242	75,2	16170	38,5	,000
	Ei tupakoi	5351	41,9	19579	67,5		410	24,8	25835	61,5	
Nuuska	Päivittäin	1126	8,8	1101	3,8	,000	22	1,3	44	0,1	,000
	Ei nuuskaa	11634	91,2	27912	96,2		1627	98,7	42045	99,9	
Liikunta	Päivittäin	2455	19,1	4984	17,1	,000	114	6,9	3844	9,1	,002
	Ei-päivittäin	10408	80,9	24214	82,9		1546	93,1	38381	90,9	

*Ryhmien väliset erot testattu χ^2 -testillä

Koulumuodon mukaisessa tarkastelussa kaikki neljä terveystyötyymisen osa-aluetta eroavat paljon pelaavien ja vähän pelaavien kesken ($p < 0,001$) (taulukko 20). Paljon pelaavista lukiolaisista noin 42 % ja ammattiin opiskelevista noin 56 % juo tosihumalan vähintään kerran kuukaudessa. Vähän tai ei lainkaan pelaavista vastaavat osuudet oli lukiolaisissa noin 22 % ja ammattiin opiskelevissa noin 34 %. Lukiolaisista paljon pelaavista noin 45 % ja vähän pelaavista noin 28 % tupakoi säännöllisesti. Ammattiin opiskelevista paljon pelaavista noin 68 % ja vähän pelaavista lähes puolet tupakoi säännöllisesti. Päivittäinen nuuskan käyttö on yleisempää paljon pelaavien ryhmässä sekä lukiolaisten että ammattiin opiskelevien keskuudessa. Lukiolaisista paljon pelaavista noin 27 % ja vähän pelaavista tai ei lainkaan pelaavista 15 % liikkuu päivittäin. Ammattiopistolaitosten opiskelijoista paljon pelaavista noin 13 % ja vähän tai ei lainkaan pelaavista noin yhdeksän prosenttia liikkuu päivittäin.

TAULUKKO 20. Rahapelaamisen yhteys terveyskäyttäytymiseen koulumuodon mukaan, %

Terveyskäyttäytyminen		Rahapelaaminen									
		Lukio					Aol				
		Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*	Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*
		n	%	n	%		n	%	n	%	
Tosihumala	Kuukausittain	2117	42,3	9017	21,7	,000	5267	55,5	9964	33,5	,000
	Ei-kuukausittain	2883	57,7	32490	78,3		4225	44,5	19809	66,5	
Tupakka	Säännöllisesti	2240	45,1	11452	27,7	,000	6418	67,9	14156	47,8	,000
	Ei tupakoi	2727	54,9	29934	72,3		3034	32,1	15480	52,2	
Nuuska	Päivittäin	502	10,1	609	1,5	,000	646	6,9	536	1,8	,000
	Ei nuuskaa	4481	89,9	40801	98,5		8780	93,1	29156	98,2	
Liikunta	Päivittäin	1359	27,2	6229	15,0	,000	1210	12,7	2599	8,7	,000
	Ei-päivittäin	3641	72,8	35335	85,0		8313	87,3	27260	91,3	

*Ryhmien väliset erot testattu χ^2 -testillä

Lukiolaisista paljon pelaavista 42 % ja vähän tai ei lainkaan pelaavista pojista noin 21 % juo tosihumalan vähintään kerran kuukaudessa. Lukiolaisista vähän tai ei lainkaan pelaavista tytöistä noin viidennes ja paljon pelaavista tytöistä noin 46 % juo tosihumalan vähintään kerran kuukaudessa. Paljon pelaavista pojista 43 % ja vähän tai ei lainkaan pelaavista pojista noin neljännes tupakoi säännöllisesti. Paljon pelaavien tyttöjen säännöllinen tupakointi on lähes kaksinkertaista verrattuna vähän pelaaviin. Paljon pelaavista pojista 11 % ja tytöistä noin kaksi prosenttia käyttää nuuskaa päivittäin. Vastaavat osuudet vähän tai ei lainkaan pelaavien kohdalla on pojilla noin neljä prosenttia ja tytöillä 0,1 %. Paljon pelaavista pojista noin 29 % ja vähän pelaavista pojista noin 21 % liikkuu päivittäin. Tyttöillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja liikunnassa paljon ja vähän tai ei lainkaan pelaavien kesken ($p=,353$) (taulukko 21).

TAULUKKO 21. Rahapelaamisen yhteys terveystyötyymiseen lukiolaisilla, %

Terveystyötyyminen		Rahapelaaminen									
		Pojat					Työt				
		Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*	Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*
		n	%	n	%		n	%	n	%	
Tosihumala	Kuukausittain	1897	42,0	3244	21,3	,000	220	45,5	5773	21,9	,000
	Ei-kuukausittain	2620	58,0	11955	78,7		263	54,5	20535	78,1	
Tupakka	Säännöllisesti	1930	43,0	3464	22,8	,000	310	65,0	7988	30,5	,000
	Ei tupakoi	2560	57,0	11711	77,2		167	35,0	18223	69,5	
Nuuska	Päivittäin	493	11,0	577	3,8	,000	9	1,9	32	0,1	,000
	Ei nuuskaa	4009	89,0	14563	96,2		472	98,1	26238	99,9	
Liikunta	Päivittäin	1297	28,7	3188	20,9	,000	62	12,9	3041	11,5	,353
	Ei-päivittäin	3223	71,3	12046	79,1		418	87,1	23289	88,5	

*Ryhmien väliset erot testattu χ^2 -testillä

Ammattioppilaitoksissa vähän pelaavista pojista noin 33 % ja paljon pelaavista pojista noin 55 % käyttää alkoholia kuukausittain tosihumalaan asti. Vähän pelaavista tytöistä noin 34 % ja paljon pelaavista tytöistä noin 56 % juo tosihumalan vähintään kerran kuukaudessa. Säännöllisesti tupakoi noin 66 % paljon pelaavista pojista ja noin 43 % vähän pelaavista pojista. Tyttöjen vastaavat luvut ovat noin 79 % ja noin 52 %. Päivittäin nuuskaa noin kahdeksan prosenttia paljon pelaavista pojista ja noin neljä prosenttia vähän pelaavista pojista. Paljon pelaavista tytöistä noin yksi prosentti ja vähän pelaavista tytöistä 0,1 % nuuskaa päivittäin. Päivittäin liikuntaa harrastaa noin 14 % paljon pelaavista ja noin 13 % vähän pelaavista pojista eron ollessa tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=,030$). Ammattioppilaitoksessa opiskelevilla tytöillä ei ollut eroja liikunnan harrastamisessa paljon pelaavien ja vähän tai ei lainkaan pelaavien kesken ($p=,327$) (taulukko 22).

TAULUKKO 22. Rahapelaamisen yhteys terveystyötyymiseen ammattioppilaitosten opiskelijoilla, %

Terveystyötyyminen		Rahapelaaminen									
		Pojat					Työt				
		Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*	Paljon pelaavat		Vähän pelaavat		p*
		n	%	n	%		n	%	n	%	
Tosihumala	Kuukausittain	4611	55,4	4597	33,1	,000	656	55,8	5367	33,8	,000
	Ei-kuukausittain	3705	44,6	9299	66,9		520	44,2	10510	66,2	
Tupakka	Säännöllisesti	5486	66,3	5974	43,2	,000	932	79,3	8182	51,8	,000
	Ei tupakoi	2791	33,7	7868	56,8		243	20,7	7612	48,2	
Nuuska	Päivittäin	633	7,7	524	3,8	,000	13	1,1	12	0,1	,000
	Ei nuuskaa	7625	92,3	13349	96,2		1155	98,9	15807	99,9	
Liikunta	Päivittäin	1158	13,9	1796	12,9	,030	52	4,4	803	5,1	,327
	Ei-päivittäin	7185	86,1	12168	87,1		1128	95,6	15092	94,9	

*Ryhmien väliset erot testattu χ^2 -testillä

7.4 Nuorten rahapelaamista selittävät tekijät

Nuorten rahapelaamista selittäviä tekijöitä selvitettiin logistisella regressioanalyysillä. Selittävinä muuttujina käytettiin sukupuolta, koulumuotoa, tosihumalaan juomista, tupakointia, nuuskan käyttöä ja liikunnan harrastamista. Kaikki malliin valitut muuttujat selittävät rahapelaamista tilastollisesti merkitsevästi (taulukko 23). Pojat pelaavat tyttöjä todennäköisemmin paljon rahapelejä. Ammattikoululaiset pelasivat 1,8 kertaa todennäköisemmin paljon rahapelejä lukiolaisiin verrattuna. Terveystyötyymisen osa-alueista tupakointi liittyi vahvimmin rahapelaamiseen siten, että säännöllisesti tupakoivat pelasivat 2,1 kertaan todennäköisemmin paljon rahapelejä ei tupakoiviin verrattuna. Päivittäin nuuskaa käyttävät pelasivat 1,8 kertaa todennäköisemmin paljon rahapelejä kuin ei nuuskaavat. Vähintään kerran kuukaudessa tosihumalan juovat pelasivat 1,9 kertaa todennäköisemmin paljon rahapelejä kuin harvemmin juovat. Päivittäin liikuntaa harrastavat pelasivat 1,3 kertaa todennäköisemmin paljon rahapelejä kuin ei päivittäin liikuntaa harrastavat (taulukko 23).

TAULUKKO 23. Nuorten rahapelaamista selittävät tekijät

	n	OR	95 % LV	p
Sukupuoli				
poika	41117	1		
tyttö	43291	,094	,089-,100	<0,001
Koulumuoto				
lukio	45919	1		
aol	38489	1,814	1,739-1,893	<0,001
Tupakointi				
ei tupakoi	50592	1		
tupakoi säännöllisesti	33816	2,108	2,016-2,205	<0,001
Nuuska				
ei nuuskaa	82175	1		
nuuskaa päivittäin	2233	1,824	1,,665-1,999	<0,001
Tosihumala				
ei-kuukausittain	58538	1		
kuukausittain	25870	1,887	1,805-1,973	<0,001
Liikunta				
ei-päivittäin	73246	1		
päivittäin	11162	1,278	1,208-1,351	<,0001

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen aineistona on käytetty kouluterveyskyselyä vuosilta 2010 ja 2011, jotta saataisiin koko maan kattava aineisto. Myös Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen laatimissa kouluterveyskyselyn aihekohtaisissa tuloksissa on yhdistetty kahden peräkkäisen vuoden aineistot (Kouluterveyskysely 2010-2011). Tämän tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi on kuitenkin huomioitava, että kyselyjen toteutusten välillä on tapahtunut muutoksia sekä arpajaislaissa että tupakka-laissa. Näillä muutoksilla voi olla vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Aineiston tarkastelu kyselyvuosien mukaan osoitti, että rahapelaamisessa olisi tilastollisesti merkitsevä ero ($p=,003$). Prosenttiosuudet olivat kaikissa rahapelaamisen ryhmissä lähes samat, suurin ero oli 0,7 prosenttiyksikköä ryhmässä ”harvemmin kuin kerran viikossa” pelaavat. Alkoholin käytön osalta vuosien välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($p<0,001$) alkoholin käytön ollessa vähäisempää vuonna 2011. Tosin tosihumalaan juominen kerran viikossa tai useammin oli lähes yhtä yleistä molempina vuosina. Myös nuuskan osalta löytyi tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($p<0,001$), nuuskaan käyttö oli yleisempää vuonna 2011. Tupakoinnissa ($p=,180$) ja liikunnassa ($p=,165$) ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa vuosien 2010 ja 2011 välillä.

Tuloksissa tulee myös huomioida, että lukiossa opiskelevista suurin osa on tyttöjä (57,5 %), kun taas ammattikoulussa on enemmän poikia (56,8 %). Aineistossa ammattikoululaiset ovat iältään keskimäärin vanhempia kuin lukiolaiset ja joissakin tutkimuksissa pelaamisen on todettu lisääntyvän iän myötä (Ilkas & Aho 2006; Barnes ym. 1999). Ammattikoululaisten iän keskiarvo oli 17,1 vuotta iän mediaanin ollessa 17,3. Lukiolaisten iän keskiarvo oli 16,8 ja mediaani 16,3.

Kyselylomakkeen avulla voidaan kerätä laaja aineisto nopeasti, tehokkaasti ja edullisesti. Kyselytutkimuksen heikkoutena on kuitenkin se, ettei voida arvioida, kuinka rehellisesti vastaajat ovat vastanneet (Hirsjärvi ym. 2009). Aineisto perustuu nuorten omiin kokemuksiin ja käsityksiin tutkittavista aiheista. Vastauksissa mahdollisesti olevaa yli- tai aliarviointia on mahdotonta arvioida. Kyselytutkimuksissa on kuitenkin lähtökohtana, että vastaaja vastaa totuudenmukaisesti. Kysely-

tutkimuksissa kysymyksen muotoilu on tärkeää, jotta kaikki vastaajat ymmärtävät sen samalla tavalla. Sanamuotojen tulisi olla tarkkoja eikä häilyviä tai epäselviä (Valli 2010).

Kouluterveyskyselyssä kysymys tosihumalaan juomisesta on voitu ymmärtää eri tavalla, sillä kysymyksen yhteydessä ei ole selvitetty tarkemmin mitä tosihumalalla tarkoitetaan. Tosihumala voi tarkoittaa nuorille eri asioita, joten tulokset voivat olla jossain määrin vääristyneitä. Myös rahapelaamisen käsitettä ei selitetä ja vastaajille voi jäädä epäselväksi, tarkoitetaanko rahapelaamisella pelkästään virallisia tarjolla olevia rahapelejä vai käsittääkö kysymys myös esimerkiksi kaveriporukassa tapahtuvan ”epävirallisen” vedonlyönnin tai pokerin peluun. Väärinymmärrysten mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen validiuteen, jolla tarkoitetaan ”mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskkin mitata” (Hirsjärvi ym. 2009). Validius on saattanut kärsiä myös muuttujien uudelleenluokittelun yhteydessä, jolloin useita luokkia on yhdistelty kahdeksi luokaksi. Uudelleenluokittelussa validius on pyritty huomioimaan tekemällä luokittelut alkoholin käytön, tupakoinnin ja nuuskaamisen osalta Kouluterveyskyselyn indikaattoreita (Kouluterveyskysely 2010-2011) mukaillen sekä liikunnan osalta fyysisen aktiivisuuden suosituksen (Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008) mukaisesti.

Tutkimuksen luotettavuuteen ja pätevyYTEEN vaikuttaa tutkimuksen reliaabelius, jolla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009). Tässä tutkimuksessa on kerrottu, miten aineistoa on muokattu ja millä menetelmillä aineisto on analysoitu, joten tutkimus on toistettavissa. Tutkimuksesta saatuja tuloksia on arvioitu suhteessa aikaisempiin nuorten rahapelaamista ja terveyskäyttäytymistä koskeviin tutkimuksiin.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava p-arvon merkitys, joka on riippuvainen otoskoon suuruudesta. Suurilla aineistoilla saadaan pieniä aineistoja helpommin tilastollinen merkitsevyys muuttujien välille (Metsämuuronen 2005, 422). Tässä tutkimuksessa käytettiin suurta otoskoko (N=87000), joten p-arvon merkitys voidaan jossain määrin kyseenalaistaa.

8.2 Tulosten tarkastelua

8.2.1 Rahapeliin pelaamisen useus sukupuolen ja koulumuodon mukaan

Valtaosa nuorista pelaa rahapelejä harvemmin kuin kerran viikossa. Pojat pelaavat selvästi tyttöjä enemmän, mikä on osoitettu myös aiemmissa tutkimuksissa enemmän (Moore & Ohtsuka 1997; Sitnchfield 2000; Lynch ym. 2004; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Splevins ym. 2010; Raisamo ym. 2012). Säännöllinen viikoittainen rahapelaaminen on yleisempää poikien keskuudessa, kun taas tyttöjen rahapelaaminen on enemmän satunnaista ja harvemmin tapahtuvaa.

Rahapelaamisen yleisyyttä koskevat tulokset ovat tässä tutkimuksessa samansuuntaisia, kuin mitä on saatu aiemmista nuorten rahapelaamista koskevista tutkimuksista. Suurin osa nuorista on pelannut rahapelejä viimeisen vuoden aikana ja viikoittain pelaa noin viidesosa nuorista (Ilkas & Aho 2006, 5,11). Suomalaisten rahapelaaminen 2011- tutkimukseen (Turja ym. 2012, 20) verrattuna tässä tutkimuksessa useampi nuori ilmoittaa pelanneensa rahapelejä viimeisen vuoden aikana. Yksi syy eroon saattaa löytyä siitä, että tämän tutkimuksen osalta vuoden 2010 aikana kerätty aineisto on suurempi kuin vuoden 2011 aineisto ja vuoden 2010 aineiston keruun aikana nuorten on ollut mahdollista pelata myös muita rahapelejä kuin raha-automaatteja.

Kansainvälisiin tutkimuksiin verrattuna tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat pelanneet vähemmän rahapelejä viimeisen vuoden aikana. Sen sijaan viikoittain rahapelejä pelaavien määrät ovat suunnilleen samat noin kymmenen prosentin nuorista pelatessa rahapelejä vähintään kerran viikossa (Olasson ym. 2008; Welte ym. 2008; Splevins ym. 2010). Myös sukupuolten väliset erot ovat tässä tutkimuksessa samansuuntaisia kuin kansainvälisissä tutkimuksissa poikien pelatessa tyttöjä yleisemmin. Islantilaiseen tutkimukseen verrattaessa tässä tutkimuksessa pojat pelaavat islantilaisia yleisemmin, kun taas islantilaiset tytöt pelaavat hieman suomalaisia tyttöjä yleisemmin (Olason ym. 2008).

Rahapelaamisen useutta koulumuodon mukaan tarkasteltaessa huomataan, että tässä tutkimuksessa ammattioppilaitoksessa opiskelevat tytöt ja pojat pelaavat rahapelejä enemmän kuin lukiossa opiskelevat. Selkeästi vähiten ja epäsäännöllisesti pelaavat lukiossa opiskelevat tytöt. Eniten ja säännöllisemmin pelaavat ammattioppilaitoksessa opiskelevat pojat. Koulumuotojen välisiä eroja

on aiemmin tutkittu vähän, mutta nuorten rahapelaaminen -kyselyn perusteella ammattiin opiskelevien pelaavan lukiolaisia enemmän (Ilkas & Aho 2006, 11).

8.2.2 Nuorten terveystapautuminen sukupuolen ja koulumuodon mukaan

Tämän tutkimuksen mukaan lähes kuusi prosenttia nuorista juo itsensä vähintään kerran viikossa tosihumalaan. Kuukausittainen tosihumalaan juominen on selvästi yleisempää neljänneksen ilmoittaessa juovansa tosihumalan vähintään kerran kuukaudessa. Vuosien 2008/2009 kouluterveyskyselyyn verrattuna lukiolaisten poikien ja tyttöjen humalajuominen näyttää tämän tutkimuksen perusteella hieman vähentyneen. Tyttöjen kohdalla vähentyminen on ollut hitaampaa, joten sukupuolten väliset erot tosihumalaan juomisessa ovat kaventuneet edelleen. Myös nuorten terveystapatutkimus on osoittanut sukupuolten välisten erojen kaventuneen. Terveystapatutkimuksessa tyttöjen humalajuominen on poikia yleisempää nuoremmissa ikäryhmissä (Raisamo ym. 2011, 36, 57). Tässä tutkimuksessa poikien humalajuominen on tyttöjä yleisempää sekä lukiossa että ammattioppilaitoksissa.

Koulumuodon mukaan tarkasteltuna tässä tutkimuksessa ammattioppilaitosten opiskelijat juovat tosihumalan lukiolaisia useammin. Ammattiin opiskelevat tytöt juovat tosihumalan useammin kuin lukiolaiset pojat. Useimmin tosihumalan juovat ammattioppilaitosten pojat ja harvemmin lukiolaiset tytöt. Myös ammattikoululaisten kuukausittainen humalahakuinen juominen on tämän tutkimuksen perusteella vähentynyt sekä pojilla että tytöillä verrattuna kouluterveyskyselyn 2008/2009 tuloksiin. Ammattioppilaitokset jätettiin kouluterveyskyselyn piiristä pois vuonna 2001 ja otettiin uudestaan mukaan 2008/2009 kyselyihin, joten pidempiaikaista trendien vertailua ei ole mahdollista tehdä (Luopa ym. 2010, 8).

Päivittäin tupakoi lähes neljännes tähän tutkimukseen osallistuneista. Päivittäinen tupakointi on yleisempää poikien keskuudessa ja ammattioppilaitosten opiskelijat tupakoivat lukiolaisia enemmän. Koulumuodon ja sukupuolen mukainen tarkastelu osoittaa, että lukiolaisista tytöt polttavat poikia enemmän. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista pojat tupakoivat tyttöjä enemmän. Tyttöjen ja poikien väliset erot tupakoinnissa ovat tämän tutkimuksen mukaan pieniä. Edellisen kouluterveyskyselyn (Luopa ym. 2010, 91) tuloksiin verrattuna ammattioppilaitoksissa opiskelevien

päivittäinen tupakointi on tämän tutkimuksen mukaan hieman lisääntynyt. Poikien tupakointi on lisääntynyt ja tyttöjen vähentynyt ja tytöt tupakoivat nyt poikia hieman vähemmän. Lukiolaisten osalta tupakoinnissa ei ole tämän tutkimuksen mukaan tapahtunut suuria muutoksia. Edelliseen kyselyyn verrattuna tyttöjen tupakointi on tämän tutkimuksen mukaan hieman lisääntynyt (Luopa ym 2010, 89-90). Terveystapatutkimuksessa (Raisamo ym. 2011, 62) havaittua yleistä trendiä nuorten tupakoinnin vähenemisestä ei ole tässä tutkimuksessa nähtävissä.

Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella koulumuotojen väliset erot tupakoinnissa ovat samansuuntaisia kansainvälisten tutkimusten kanssa, joiden mukaan ammatillisen opintolinjan valinneet tupakoivat teoreettisen linjan valinnoita enemmän (de Looze ym. 2013; Hagquist 2009). Yksi selitys ammattioppilaitosten opiskelijoiden runsaaseen tupakointiin voi löytyä ammattioppilaitosten henkilökunnan sallivammasta asennoitumisesta tupakointiin verrattuna lukioiden henkilökuntaan (Puusniekka & Jokela 2009).

Nuuskaaminen on tämän tutkimuksen perusteella vähäistä nuorten keskuudessa. Nuuskan käyttö on selkeästi sukupuolijakautunutta, sillä pojat nuuskaavat päivittäin huomattavasti yleisemmin kuin tytöt. Tyttöjen nuuskaaminen on vähäistä ja kokeilujakin on poikia vähemmän. Vastaavia tuloksia nuuskaamisen sukupuolittuneisuudesta on saatu myös aiemmissa tutkimuksissa (Raisamo ym. 2011, 53; Raitasalo ym. 2012, 15). Päivittäinen nuuskaaminen on tämän tutkimuksen perusteella yleisempää lukiolaisten kuin ammattioppilaitosten opiskelijoiden keskuudessa. Sen sijaan silloin tällöin tapahtuva nuuskaaminen on yleisempää ammattiin opiskelevien keskuudessa.

Tämän tutkimuksen mukaan liikunnan harrastaminen on liikuntasuosituksen valossa liian vähäistä. Ainoastaan vajaa kolme prosenttia nuorista liikkuu liikuntasuosituksen (Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä 2008) mukaisesti. Riittävä liikunnan määrä toteutuu useimmin poikien kuin tyttöjen kohdalla. Liikunnallisesti aktiivisimpia tämän tutkimuksen mukaan ovat lukion pojat ja vähiten liikkuvat ammattioppilaitoksissa opiskelevat tytöt. Liikunnan harrastamisessa on sukupuolten välillä eroja sekä lukiossa että ammattioppilaitoksessa opiskelevien kesken. Myös sukupuolittain tarkasteltuna liikunnan harrastamisessa on eroja eri koulumuotojen kesken. Lukion tytöt liikkuvat enemmän kuin ammattioppilaitosten tytöt, joista peräti lähes neljännes ei liiku juuri lainkaan.

Saatuja tuloksia ei voi täysin verrata aikaisempiin nuorten liikunnan harrastamista koskeviin tutkimuksiin, sillä riittävä liikunnan määrä on määritelty eri tavalla (Luopa ym. 2012,13) ja kansallisessa liikuntatutkimuksessa selvitettiin liikunnan harrastamista, ei liikunnan määrää (Suomen liikunta ja urheilu SLU 2010, 6). Tämän tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin samansuuntaisia edellä mainittujen tutkimusten tuloksiin verrattuna, sillä poikien on todettu liikkuvan tyttöjä enemmän ja ammattikoululaisten liikkuvan lukiolaisia vähemmän.

8.2.3 Rahapelaaminen ja terveyskäyttäytyminen sukupuolen ja koulumuodon mukaan

Terveyskäyttäytymisen osa-alueissa on tämän tutkimuksen mukaan huomattavia eroja paljon ja vähän tai ei lainkaan pelaavien kesken sekä sukupuolittain että koulumuodon mukaan tarkasteltuna. Kuukausittainen tosihumalaan juominen, säännöllinen tupakointi ja nuuskan käyttö on yleisempää paljon pelaavien kohdalla verrattuna vähän pelaaviin. Tässä tutkimuksessa on havaittavissa, että terveydelle haitallinen käyttäytyminen korostuu erityisesti paljon pelaavien tyttöjen kohdalla. Paljon pelaavat tytöt juovat tosihumalan useammin, polttavat säännöllisemmin tupakkaa ja liikkuvat vähemmän kuin paljon pelaavat pojat.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu runsaan rahapelaamisen olevan yhteydessä runsaaseen alkoholin käyttöön (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009) ja säännölliseen tupakointiin (Gupta & Derevensky 1998; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Splevins ym. 2010). Erityisesti säännöllisesti pelaavien poikien on todettu käyttävän muita enemmän alkoholia, mutta tyttöjen kohdalla alkoholin käytön ja rahapelaamisen välillä ei todettu selkeää yhteyttä (Barnes ym. 1999). Tässä tutkimuksessa kuitenkin huomataan, että paljon pelaavat tytöt juovat itsensä vähän pelaavia useammin tosihumalaan. Myös ESPAD-tutkimuksessa todetaan paljon pelaavien tyttöjen käyttävän alkoholia enemmän paljon pelaaviin poikiin verrattuna (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009).

Tupakoinnin osalta tässä tutkimuksessa saadut tulokset tukevat tutkimuksia, joissa tupakoinnilla ja runsaalla rahapelaamisella on todettu olevan yhteyttä (Gupta & Derevensky 1998; Huang ym. 2007; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Splevins ym. 2010). Tupakointi oli tämän tutkimuksen perusteella selkeästi yleisempää paljon pelaavien kohdalla verrattuna vähän tai ei lainkaan pelaaviin.

Nuuskan käytön ja rahapelaamisen yhteydestä ei löytynyt aiempia tutkimuksia. Tämän tutkimuksen mukaan nuuskan käyttö on yleisempää paljon pelaavien kohdalla kuin vähän tai ei lainkaan pelaavien kohdalla. Säännöllisesti nuuskaa käyttävillä on lähes kaksinkertainen riski kuulua paljon pelaavien ryhmään, verrattuna ei nuuskaaviin (taulukko 23).

Poikien kohdalla runsas liikunnan harrastaminen on tämän tutkimuksen mukaan yhteydessä runsaaseen rahapelaamiseen. Rahapelaamisen ja liikunnan harrastamisen positiivinen yhteys on havaittu myös Chaumetonin ja muiden (2011) tutkimuksessa, jossa epäillään, että urheilua harrastavilla nuorilla on riski altistua rahapelaamisen haitoille myöhemmin elämässä. Mahdollisia selityksiä liikunnan ja rahapelaamisen positiiviselle yhteydelle voisi löytyä poikien suosimista liikuntamuodoista, jotka ovat joukkuelajeja (Suomen liikunta ja urheilu SLU 2010). Kavereiden on todettu vaikuttavan poikien pelaamiseen (Casey ym. 2011), joten rahapelaaminen voi levitä ryhmän jäseneltä toiselle. Messerlianin ja muiden (2005) mukaan on tärkeää huomioida, että mitä enemmän on nuoria sosiaalisia pelaajia, sitä suurempi on vaara ongelmapelaajien määrän kasvamiseen. Siksi tulisikin pyrkiä vähentämään nuorten rahapelaamista, ettei riski peliongelman kehittymiselle kasvaisi paljon pelaavien ryhmässä tai ettei vähän pelaavien ryhmästä kehittyisi paljon pelaavia (Messerlian ym. 2005). Joukkuelajeihin, kuten jääkiekkoon ja salibandyyn kuuluu usein myös turnauksia ja pelimatkojen aikana pidetään taukoja huoltoasemilla, joissa on rahautomaatteja. Pelien saatavuuden ja sijoittelun on todettu lisäävän nuorten rahapelaamista (Griffiths 1999). Poikien kiinnostus urheiluun saattaa heijastua myös rahapelikäyttäytymiseen, sillä poikien on todettu pelaavan tyttöjä enemmän urheiluun liittyviä rahapelejä, kuten vakioveikkaus ja vedonlyönti (Ilkas & Aho 2006, 6). Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston keruun aikana kyseiset pelimuodot ovat olleet kiellettyjä alle 18-vuotiailta.

8.2.4 Nuorten rahapelaamista selittävät tekijät

Runsasta rahapelaamista selittäviä tekijöitä tarkastellaan tässä tutkimuksessa logistisen regressioanalyysin avulla. Runsaasti rahapelejä pelaavat ovat todennäköisemmin poikia kuin tyttöjä, mikä on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa (Stinchfield 2000; Messerlian ym. 2005). Paljon rahapelejä pelaavat tupakoivat todennäköisemmin kuin vähän pelaavat. Tämän tutkimuksen mukaan säännöllisesti tupakoivilla on yli kaksinkertainen riski kuulua paljon pelaavien ryhmään,

verrattuna ei tupakoiviin nuoriin. Aiemmistä tutkimuksista on saatu ristiriitaisia tuloksia tupakoinnin yhteydestä rahapelaamiseen. Tässä tutkimuksessa saatu tulos poikkeaa esimerkiksi tutkimuksista, joiden mukaan tupakointi ei ole yhteydessä rahapelaamiseen (Proimos ym. 1998) tai tupakointi on saanut heikon korrelaation (Stinchfield 2000). Tupakoinnin ja runsaan rahapelaamisen välillä on kuitenkin todettu olevan yhteyttä sekä vanhemmissa että tuoreemmissa tutkimuksissa (Gupta & Derevensky 1998; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Splevins 2010).

Muista muuttujista kuukausittainen tosihumalaan juominen, päivittäinen nuuskan käyttö ja kouluuoto selittivät tämän tutkimuksen mukaan voimakkaasti runsasta rahapelaamista. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu alkoholin käytön ja rahapelaamisen välillä olevan yhteyttä (Vitaro ym. 2001; Ellenbogen ym. 2007a; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Lynch 2004). Kouluuotoa rahapelaamista selittävänä tekijänä koskevia tutkimuksia ei ole tehty paljoa. Tässä tutkimuksessa saadut tulokset kuitenkin tukevat Nuorten rahapelaaminen -kyselyssä saatuja tuloksia, joiden mukaan ammattiin opiskelevat pelaavat lukiolaisia enemmän (Ilkas & Aho 2006, 9).

Tässä tutkimuksessa myös riittävä liikunnan harrastaminen selitti tilastollisesti erittäin merkittävästi rahapelaamista. Liikunnan ja rahapelaamisen yhteyttä on tutkittu vähän, mutta muutamien tutkimusten mukaan runsaalla liikunnan harrastamisella ja rahapelaamisella on yhteyttä (Huang ym. 2007; Chaumeton ym. 2011).

Logistisen regressioanalyysin tuloksia tulkittaessa on huomioitava muuttujien mahdollinen multikollinearisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että malliin valittujen muuttujien välillä voi olla liian suuret korrelaatiot, jolloin malliin saattaa tulla mukaan muuttuja, joka tosiasiallisesti on turha, eikä lisää mallin selitysväkyä (Metsämuuronen 2005, 689). Lisäksi tulee huomioida, että tässä tutkimuksessa tarkasteltiin ainoastaan terveyskäyttäytymisen osa-alueita rahapelaamista selittävinä tekijöinä. Rahapelaamiseen ja sen aloittamiseen vaikuttavat myös muut useat eri tekijät, kuten perherakenne, sosio-ekonomiset indikaattorit, ystävät sekä yksilölliset piirteet, kuten impulsiivisuus, hyökkäävyys ja mieliala (Barnes ym. 1999, 750), joita tässä tutkimuksessa ei selvitetty.

8.3 Johtopäätökset

Rahapelaaminen on selvästi sukupuolittunutta poikien pelatessa tyttöjä yleisemmin. Pojat myös luokitellaan tyttöjä useammin ongelmapelaajiksi. Tässä tutkimuksessa ei selvitetty nuorten ongelmapelaamista, mutta poikien pelaaminen oli huomattavasti tyttöjä yleisempää. Paljon pelaavia tyttöjä on määrällisesti vähemmän kuin paljon pelaavia poikia, mutta tästä huolimatta tyttöjen rahapelaamista ei tule väheksyä, sillä paljon pelaavilla tytöillä näyttää kuitenkin olevan poikia enemmän myös muuta terveydelle haitallista käyttäytymistä.

Sekä lukiolaiset että ammattiin opiskelevat nuoret pelaavat rahapelejä. Eniten rahapelejä pelaavat kuitenkin ammattioppilaitosten opiskelijat ja heillä esiintyy paljon myös muuta terveydelle haitallista käyttäytymistä. Rahapelaamiseen ja rahapelihaittojen ennaltaehkäisyyn tulee panostaa sekä lukioissa että ammattioppilaitoksissa.

Paljon pelaaville näyttää kasaantuvan terveydelle haitallista käyttäytymistä, minkä vuoksi nuorten rahapelaamiseen tulisi puuttua tiukemmin. Rahapelaamisen kieltäminen alle 18-vuotiailta näyttäisi jo vähentäneen nuorten rahapelaamista, mutta toistaiseksi ei ole saatavilla tilastoja rahapelaamisen kieltämisen vaikutuksista nuorten pelaamisen yleisyyteen. Rahapelihaittojen ehkäisemiseksi tarvitaan myös yleisen asenneilmapiirin muutosta sekä vanhempien ja koulun henkilökunnan sekä nuorten tietoisuuden lisäämistä rahapelihaitoista. Ekologisen terveyden edistämisen mallin mukaan tulisikin pyrkiä vaikuttamaan sekä yksilö- että ympäristötasoilla rahapelaamiseen vaikuttaviin tekijöihin rahapelaamisesta aiheutuvien ongelmien ehkäisemiseksi.

8.4 Jatkotutkimusaiheita

Nuorten rahapeliongelmiensa ennaltaehkäisemisestä ja interventioista on vähän tutkimusta. Erityisesti tulisi kehittää tutkimuksiin perustuvaa nuorille suunnattua ennaltaehkäisevää toimintaa. Tämä tutkimus osoitti rahapelaamisen ja terveydelle haitallisen käyttäytymisen kasautuvan, joten rahapelaamisen ja siitä aiheutuvien haittojen ennaltaehkäisyn kehittäminen on tärkeää. Koska rahapelaaminen on vahvasti sukupuolittunutta, tulee uusia menetelmiä kehitettäessä selvittää mahdollisesti erilaiset tarpeet tyttöjen ja poikien välillä.

Nuorille sopivien ennaltaehkäisystrategioiden kehittämiseksi on tärkeää tuntea rahapelaamisen ja esimerkiksi alkoholin käytön taustalla vaikuttavia tekijöitä. Taustatekijöitä tulisikin tutkia enemmän rahapelaamisen esiintyvyyden sijaan. Tässä tutkimuksessa todettiin sukupuolen ja koulu-
muodon vaikuttavan rahapelaamiseen, mutta muita rahapelaamisen taustalla olevia tekijöitä ei selvitetty. Tarkempaa selvitystä tarvittaisiin myös siitä, miksi ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat pelaavat rahapelejä lukiolaisia enemmän. Suomessa tulee jatkossa tutkia myös nuorten rahapelaamisen yleisyyttä lainsäädännön vaikutusten selvittämiseksi.

Kiinnostava tulos oli se, että poikien kohdalla riittävän liikunnan harrastaminen oli yleisempää paljon pelaavien, kuin vähän tai ei lainkaan pelaavien keskuudessa sekä lukiossa että ammattioppilaitoksissa. Tämän tuloksen pohjalta olisi syytä tutkia tarkemmin, miksi runsaalla liikunnan harrastamisella on yhteyttä runsaaseen rahapelaamiseen, kun rahapelaaminen näyttäisi muutoin olevan yhteydessä terveyden kannalta haitalliseen käyttäytymiseen. Tarkasteltaessa eroja tyttöjen ja poikien liikunnan harrastamisessa huomataan, että pojat harrastavat tyttöjä enemmän liikuntaa urheiluseuroissa ja poikien suosimat lajit olivat joukkuelajeja. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella ei pystytä tarkemmin selvittämään, millainen rooli urheiluseuroilla tai joukkuelajeilla on rahapelaamiseen, mutta aihetta olisi syytä tutkia tarkemmin.

LÄHTEET

- Alkula T, Pöntinen S, Ylöstalo P. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY:n graafiset laitokset; Juva, 1995.
- Amos A, Bostock Y. Young people, smoking and gender—a qualitative exploration. *Health Educ Res* 2007; 22:770-81.
- Arpajaislaki 1047/23.11.2001.
- Auger N, Lo E, Cantinotti M, O’Loughlin J. Impulsivity and socio-economic status interact to increase the risk of gambling onset among youth. *Addiction* 2010;105:2176-83.
- Barnes GM, Welte JW, Hoffman JH, Dintcheff BA. Gambling and Alcohol Use Among Youth: Influences of Demographic, Socialization, and Individual Factors. *Addict Behav* 1999;24:749–67.
- Blinn-Pike L, Worthy SL, Jonkman, JN. Adolescent gambling: A review of an emerging field of research. *J Adolescent Health* 2010;47:223–36.
- Casey DM, Williams RJ, Mossière AM, Schopflocher DP, el-Guebaly N, Hodgins DC, Smith GJ, Wood RT. The role of family, religiosity, and behavior in adolescent gambling. *J Adolescence* 2011;34:841-51.
- Chaumeton N, Ramowski SK, Nystrom RJ. Correlates of Gambling Among Eight-Grade Boys and Girls. *J Sch Health* 2011;81:374-85.
- de Looze M, ter Bogt T, Hublet A, Kuntsche E, Richter M, Zsiros E, Godeau E & Vollebergh W. Trends in educational differences in adolescent daily smoking across Europe, 2002–10. *Eur J Public Health* 2013. doi:10.1093/eurpub/ckt022
- Derevensky J, Gupta R. Prevalence Estimates of Adolescent Gambling: A Comparison of the SOGS-RA, DSM-IV-J, and the GA 20 Questions. *J Gambl Stud* 2000;16:227-51.
- Derevensky J, Gupta R, Winters K. Prevalence rates on youth gambling problems: are the current rates inflated? *J Gambl Stud* 2003;19:405-25.
- Doku D, Koivusilta L, Rainio S, Rimpelä A. Socioeconomic Differences in Smoking Among Finnish Adolescents From 1977 to 2007. *J Adolescent Health* 2010;47:479-87.
- Ellenbogen S, Derevensky J, Gupta R. Gender Differences among Adolescents with Gambling-Related Problems. *J Gambl Stud* 2007a;23:133-43.
- Ellenbogen S, Gupta R, Derevensky JL. A Cross-Cultural Study of Gambling Behaviour Among Adolescents. *J Gambl Stud* 2007b;23:25-39.
- Fintoto. Ohjeet. <http://www.fintoto-oy.fi/www/ohje/toto75.php> [luettu 17.4.2013].

Fuemmeler B, Lee C-T, Ranby KW, Clark T, McClernon FJ, Yang C & Kollins SH. Individual- and community-level correlates of cigarette-smoking trajectories from age 13 to 32 in a U.S. population-based sample. *Drug Alcohol Depen* 2013. <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2013.02.021>.

Griffiths M. Gambling Technologies: Prospects for Problem Gambling. *J Gambl Stud* 1999;15:265-83.

Griffiths M, Wood RTA. Risk Factors in Adolescence: The Case of Gambling, Videogame Playing, and the Internet. *J Gambl Stud* 2000;16:199-225.

Gupta R, Derevensky JL. Adolescent Gambling Behavior: A Prevalence Study and Examination of the Correlates Associated with Problem Gambling. *J Gambl Stud* 1998;14:319-45.

Gupta R, Derevensky JL. Adolescents with Gambling Problems: From Research to Treatment. *J Gambl Stud* 2000;16:315-42.

Hagquist CEI. Health inequalities among adolescents - the impact of academic orientation and parents' education. *Eur J Public Health* 2007;17:21-6.

Hallituksen esitys 96/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arpajaislain sekä eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 2 ja 7 §:n muuttamisesta.

Hardoon KK, Derevensky JL. Social Influences Involved in Children's Gambling Behavior. *J Gambl Stud* 2001;17,191-215.

Hirsjärvi S, Remes P, Sajavaara P. Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy; Hämeenlinna, 2009.

Holmbeck GN. A Developmental Perspective on Adolescent Health and Illness: An Introduction to the Special Issues. *Journal of Pediatr Psychol* 2002;27:409-15.

Hodgins DC, Toneatto T, Makarchuk K, Skinner W, Vincen S. Minimal Treatment Approaches for Concerned Significant Others of Problem Gamblers: A Randomized Controlled Trial. *J Gambl Stud* 2007;23:215-30.

Huang JH, Jacobs DF, Derevensky JL, Gupta R, Paskus TS. Gambling and Health Risk Behaviors Among U.S. College Student-Athletes: Findings from a National Study. *J Adolescent Health* 2007;40:390-97.

Ilkas H, Aho P. Nuorten rahapelaaminen. 12-17 -vuotiaiden nuorten rahapelaaminen ja peliongelmat - puhelinhaastattelu. Sosiaali- ja terveysministeriö, 2006.

Ingle PJ, Marotta J, McMillan G, Wisdom JP. Significant Others and Gambling Treatment Outcomes. *J Gambl Stud* 2008;24:381–92.

Jaakkola T. Pelihimo –miten tunnistaa salattu ongelma? *Duodecim* 2008;124:504-10.

Järvinen T. The family, culture and educational choices. *Young* 1998;6(2) DOI: 10.1177/110330889800600201.

Järvinen-Tassopoulos J, Metso L. Pojat ovat pelimiehiä, tytöt rahapelien harrastajia. Vuoden 2007 ESPAD-koululaiskyselyn tulosten tarkastelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 2009;74:523-36.

King D, Delfabbro P, Griffiths M. The Convergence of Gambling and Digital Media: Implications for Gambling in Young People. *J Gambl Stud* 2010;26:175–87.

Koivusilta L. Terveyskäyttäytyminen. Teoksessa Laaksonen M & Silventoinen K (toim.) *Sosiaaliliepideologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Gaudeamus Helsinki University Press; Tallinna, 2011.

Kouluterveyskysely 2010-2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely [luettu 19.4.2013].

Kunz JH, Greenley RN, Mussatto KA, Roth-Wojcicki B, Miller T, Freeman ME & Lerand S. Personal attitudes, perceived social norms, and health-risk behavior among female adolescents with chronic medical conditions. *J Health Psychol* 2013 DOI: 10.1177/1359105313481077 .

Langhinrichsen-Rohling J, Rohde P, Seeley JR, Rohling ML. Individual, Family and Peer Correlates of Adolescent Gambling. *J Gambl Stud* 2004;20:23-45.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/21.8.1998

Lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijaryhmä. Fyysisen aktiivisuuden suositus kouluikäisille 7-18 -vuotiaille. Opetusministeriö ja Nuori Suomi ry 2008.

Lukiolaki 629/21.8.1998.

- Luopa P, Lommi A, Kinnunen T, Jokela J. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Koulu-terveyskysely 2000-2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 20/2010.
- Lynch WJ, Macejowski PK, Potenza M. Psychiatric Correlates of Gambling in Adolescents and Young Adults Grouped by Age at Gambling Onset. Arch Gen Psychiatry. 2004;61:1116-22.
- Messerlian C, Derevensky J, Gupta R. Youth gambling problems: a public health perspective. Health Promot Int 2005;20:69-79.
- Metsämuuronen J. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy; Jyväskylä, 2005.
- Moore SM, Ohtsuka K. Gambling Activities of Young Australians: Developing a Model of Behaviour. J Gamb Stud 1997;13:207-36.
- Myrskylä P. Koulutus periytyy edelleen. Hyvinvointikatsaus 1/2009. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2009_01.html [haettu 24.4.2013]
- Olason DT, Sigurdardottir KJ, Smari J. Prevalence Estimates of Gambling Participation and Problem Gambling among 16-18 -year-old Students in Iceland: A Comparison of the SOGS-RA and DSM-IV-MR-J. J Gamb Stud 2006;22:23-39.
- Peliohjeet. Veikkaus. <https://www.veikkaus.fi/fi/asiakaspalvelu#peliohjeet/tietopaketti-veikkauksen-peleista/onnenpelit> [luettu 17.4.2013]
- Pelitetoa. Raha-automaattiyhdistys. <https://www.ray.fi/fi/pelitetoa> [luettu 17.4.2013]
- Proimos J, DuRant RH, Dwyer Pierce J, Goodman E. Gambling and Other Risk Behaviors Among 8th- to 12th-Grade Students. Pediatrics 1998;102:e23. <http://pediatrics.aappublications.org/content/102/2/e23.full.html>
- Puusniekka R, Jokela J. Riski päihteiden käyttöön suurempi ammattiin opiskelevilla kuin lukio-laisilla. Yhteiskuntapolitiikka 2009;74:174-84.

Rahman AS, Pilver CE, Desai RA, Steinberg MA, Rugle L, Krishnan-Sarin S, Potenza MN. The relationship between age of gambling onset and adolescent problematic gambling severity. *J Psychiatr Res* 2012;46:675-83.

Raisamo S, Halme J, Murto A & Lintonen T. Gambling-Related Harms Among Adolescents: A Population-Based Study. *J Gambl Stud* 2013;29:151–59.

Raisamo S & Lintonen T. Misperceptions of peer gambling norms among adolescents: Analysis of a national sample in Finland. *Open Journal of Preventive Medicine* 2012;2:131-136.

Raisamo S, Pere L, Lindfors P, Tiirikainen M ja Rimpelä A. Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:10.

Raitasalo K, Huhtanen P, Miekkala M, Ahlström S. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2011. ESPAD -tutkimuksen tulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 59/2012.

Sisäasiainministeriö. Suomalainen rahapeli-, bingopeli-, tavara-arpajais- ja rahankeräyspolitiikka. Sisäasiainministeriön julkaisu 28/2006.

Splevins K, Mireskandari S, Clayton K, Blaszczyński A. Prevalence of Adolescent Problem Gambling, Related Harms and Help-Seeking Behaviours Among an Australian Population. *J Gambl Stud* 2010;26:189-204.

Stinchfield R. Gambling and Correlates of Gambling Among Minnesota Public School Students. *J Gambl Stud* 2000;16:153-73.

Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry. Kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010. Lapset ja nuoret. SLU:n julkaisusarja 7/2010.

Tammi T. Yksinoikeus peleihin, yksinoikeus ongelmiin? Miksi rahapeliongelmistä tuli yhteiskunnallinen huolenaihe? *Yhteiskuntapolitiikka* 2008;73:176-84.

Turja T, Halme J, Mervola M, Järvinen-Tassopoulos J, Ronkainen J-E. Suomalaisten rahapeläminen 2011. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 14/2012.

Valli R. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola J & Valli R (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. WS Bookwell Oy; Juva, 2010.

Vastuu- ja vuosiraportti 2012. Raha-automaattiyhdistys.

<https://www.ray.fi/fi/ray/vuosiraportti2012/avainluvut>. [luettu 26.3.2013]

Vitaro F, Brendgen M, Ladoucer R, Tremblay RE. Gambling, Delinquency, and Drug Use During Adolescence: Mutual Influences and Common Risk Factors. *J Gambl Stud* 2001;17:171-90.

Volberg RA. The Prevalence and Demographics of Pathological Gamblers: Implications for Public Health. *Am J Public Health* 1994;84:237-41.

Welte JW, Barnes GM, Tidwell MCO, Hoffman JH. The Prevalence of Problem Gambling among U.S. Adolescents and Young Adults: Results from a National Survey. *J Gambl Stud* 2008;24:119-133.

Wickrama KAS, Conger RD, Wallace LE, Elder Jr GH. The Intergenerational Transmission of Health-Risk Behaviors: Adolescent Lifestyles and Gender Moderating Effects. *J Health Soc Behav* 1999;40:1999.

LIITTEET

LIITE 1: Kouluterveyskysely 2011. Tupakointia, nuuskan käyttöä, alkoholin käyttöä ja rahape-
laamista koskevat kysymykset.

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

KOULUTERVEYSKYSELY

Kouluterveyskysely 2011

Terveyden ja hyvinvoinnin
laitos (THL)
Kouluterveyskysely
PL 30
00271 Helsinki

Tiedonkeruusta vastaa
tutkija
Riikka Puusniekka

Hei!

Kouluterveyskysely tehdään maaliskuussa 2011 peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaille sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Kyselyllä kerätään tietoa oppilaiden koulukokemuksista, terveydestä ja elämäntavoista. Tuloksia hyödynnetään nuorille suunnattujen palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

Kysely tehdään nimettömästi ja luottamuksellisesti. Siihen vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaustilanteen jälkeen lomakkeet suljetaan kirjekuoreen, joka lähetetään tallennuskeskukseen. Tallennuksen jälkeen lomakkeet hävitetään.

Tutkimuksen tulokset valmistuvat vuoden 2011 loppuun mennessä. Valtakunnalliset ja maakuntakohtaiset tulokset esitellään internetsivuilla www.thl.fi/kouluterveyskysely. Koulu- ja kuntakohtaiset tulokset lähetetään niihin kuntiin, jotka tilaavat omat tuloksensa. Yksittäisten oppilaiden vastaukset eivät tule tuloksissa esiin.

Jos lomakkeessa esitetyt kysymykset jäävät askarruttamaan Sinua, keskustelethan niistä vanhempiesi tai jonkun muun aikuisen kanssa.

Maaliskuussa 2011

Riikka Puusniekka
Tutkija

Täyttöohjeet

Lue ensin koko kysymys. Vastaa merkitsemällä rasti oikeaan tai sopivimman vaihtoehdon mukaiseen ruutuun. Käytä pehmeää lyijykynää (tai kuulakärkikynää tai mustekynää).

Esimerkki: Jos pidät koulunkäynnistä melko paljon, vastaisit oheiseen kysymykseen näin:

Mitä pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä? Pidän koulunkäynnistä

- hyvin paljon
 melko paljon
 melko vähän
 en lainkaan

Virheen sattuessa älä käytä pyyhkettä, vaan täytä väärin merkitsemäsi ruutu kokonaan ja rasti oikea vaihtoehto. Näin:

virhe oikea

Joidenkin kysymysten jälkeen huomautetaan, että voit siirtyä suoraan numerolla ilmoitettuun kysymykseen. Tällöin Sinun ei tarvitse vastata väliin jääviin kysymyksiin.

Sivujen reunoissa on
merkkejä ja numeroita,
joita tarvitaan lomakkeen
optisessa tallennuksessa.

6836644726

45. Mitä ehkäisymenetelmää käytitte VIIMEISIMMÄSSÄ yhdynnässä?

- ei mitään
 kondomia
 e-pillereitä, ehkäisyrengasta tai -laastaria
 kondomia ja e-pillereitä, ehkäisyrengasta tai -laastaria
 jotain muuta menetelmää

46. Olitteko nauttineet alkoholia ennen VIIMEISINTÄ yhdyntää? Vastaa molempien osalta.

	Minä	Kumppani
Ei lainkaan	☐	☐
Kyllä, jonkin verran humalassa	☐	☐
Kyllä, tosi humalassa	☐	☐

47. Oletko kokenut jotakin seuraavista?

	Kyllä	En
Häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua puhelimessa tai internetissä	☐	☐
Seksuaalisuutta loukkaavaa nimitystä esim. huorittelua tai homottelua	☐	☐
Kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoasi	☐	☐
Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista	☐	☐
Rahan, tavarain tai päihteiden tarjoamista sinulle vastineeksi seksistä	☐	☐

Tytöille
(pojat siirtyvät kysymykseen 50)

48. Oletko käyttänyt jälkikieksyä?

- en tiedä, mitä jälkikieksy on
 en ole käyttänyt
 kyllä, **kuinka monta kertaa yhteensä?**
 kerran
 kaksi kertaa
 3 kertaa tai useammin

49. Käytätkö nykyisin ehkäisypillereitä tai ehkäisyrengasta tai -laastaria?

- en
 kyllä

TUPAKOINTI

50. Miten helppoa ikäistesi on nykyisin ostaa tupakkaa kotisi lähikaupoista, kioskeista, huoltoasemilta tai automaateista?

- erittäin helppoa
 melko helppoa
 melko vaikeaa
 erittäin vaikeaa

51. Kuinka monta savuketta, piipullista ja sikaria olet polttanut yhteensä tähän mennessä?

- en yhtään (siirry kysymykseen 55)
 vain yhden (siirry kysymykseen 55)
 noin 2-50
 yli 50

52. Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten NYKYISTÄ TUPAKOINTIASI?

- tupakoin kerran päivässä tai useammin
 tupakoin kerran viikossa tai useammin, en kuitenkaan päivittäin
 tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa
 olen lakossa tai lopettanut tupakoimmin

53. Mistä hankit tupakkaa viimeksi kuluneen kuukauden aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Kaupasta	☐	☐
Kioskista	☐	☐
Huoltoasemalta	☐	☐
Baarista	☐	☐
Kavereilta	☐	☐
Vanhemmilta	☐	☐
Muilta aikuisilta	☐	☐
Sisaruksilta	☐	☐
Otin kotoa	☐	☐

54. Miten usein tupakoit koulumatkalla tai koulussa? Vastaa joka kohtaan.

	En koskaan	Silloin tällöin	Joka päivä
Koulumatkalla	☐	☐	☐
Koulussa, koulualueella	☐	☐	☐
Koulun läheisyydessä kouluaikana	☐	☐	☐

55. Onko tupakointi sallittua siinä koulussa, jota käyt?

- kielletty kokonaan
 sallittu tietyissä paikoissa
 sallittu rajoituksetta

56. Miten tarkkaan oppilaiden tupakointi- rajoituksia valvotaan koulussasi?

- erittäin tarkasti
 melko tarkasti
 ei juuri lainkaan

57. Tupakoivatko opettajat tai muu henkilökunta koulurakennuksessa tai koulun alueella?

- kyllä, päivittäin
 kyllä, joskus
 eivät tupakoi
 en osaa sanoa

58. Ovatto vanhempsi tupakoineet Sinun elinaikanasi? Vastaa molempien osalta.

	Äiti	Isä
Ei ole koskaan tupakoinut	☐	☐
On tupakoinut, mutta lopettanut	☐	☐
Tupakoi nykyisin	☐	☐
En osaa sanoa	☐	☐

59. Nuuskaatko?

- en lainkaan (siirry kysymykseen 61)
 olen kokeillut kerran
 nuuskaan silloin tällöin
 nuuskaan päivittäin

60. Mistä hankit nuuskaa viimeksi kuluneen 6 KUUKAUDEN aikana?

Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Kaupasta	☐	☐
Kioskista	☐	☐
Huoltoasemalta	☐	☐
Baarista	☐	☐
Kavereilta	☐	☐
Ulkomailta	☐	☐
Muualta	☐	☐

MUUT PÄIHTEET

61. Miten helppoa ikäistesi on nykyisin ostaa KESKIOLUTTA TAI SIIDERIÄ kotisi lähikaupoista, kioskeista tai huoltoasemilta?

- erittäin helppoa
 melko helppoa
 melko vaikeaa
 erittäin vaikeaa

62. Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia, esimerkiksi puoli pulloa keskiolutta tai enemmän?

- kerran viikossa tai useammin
 pari kertaa kuukaudessa
 noin kerran kuukaudessa
 harvemmin
 en käytä alkoholijuomia (siirry kysymykseen 65)

63. Kuinka usein käytät alkoholia TOSI HUMALAAAN asti?

- kerran viikossa tai useammin
 noin 1-2 kertaa kuukaudessa
 harvemmin
 en koskaan

64. Miten hankit viime käyttökerralla nauttimasi alkoholijuomat? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Hain itse Alkosta	☐	☐
Hain itse kaupasta	☐	☐
Isä tai äiti haki tai tarjosi	☐	☐
Vanhemmat sisarukset hakivat tai tarjosivat	☐	☐
Otin kotoa	☐	☐
Kaverit hakivat tai tarjosivat	☐	☐
Joku tuntematon henkilö haki tai tarjosi	☐	☐
Ulkomailta tai laivalta	☐	☐

65. Käyttääkö joku sinulle läheinen ihminen mielestäsi liikaa alkoholia?

- ei
 kyllä, onko siitä aiheutunut haittoja tai ongelmia elämässäsi?
 ei kyllä

66. Tiedätkö tuttaviesi joukossa jonkun, joka viimeksi kuluneen VUODEN aikana olisi kokeillut huumaavia aineita (hasista, liimaa tai muuta nuuhkittavaa, lääkkeitä, joista saa humalan, tai muita vastaavia aineita)?

- en tiedä ketään nuorta
 tiedän yhden nuoren
 tiedän 2-5 nuorta
 tiedän useampia kuin 5 nuorta

67. Onko Sinulle viimeksi kuluneen VUODEN aikana tarjottu huumaavia aineita SUOMESSA?

- ei
- kyllä, kuka tarjosi?
- ystävät tai tuttavat
 - tuntemattomat henkilöt

68. Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita? Vastaa joka kohtaan.

	En koskaan	Kerran	2-4 kertaa	5 kertaa tai useammin
Marihuanaa tai hasista	☐	☐	☐	☐
Haistellut jotain huumaavaa ainetta (liimaa, butaania tms.) päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Alkoholia ja lääkkeitä yhdessä päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Lääkkeitä (rauhottavia, uni- tai särkylääkkeitä, ilman alkoholia) päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Ekstaasia	☐	☐	☐	☐
Subutexia	☐	☐	☐	☐
Heroiinia, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumeita	☐	☐	☐	☐

69. Muistele viimeksi kuluneita 30 PÄIVÄÄ. Kuinka monta kertaa olet tuona aikana käyttänyt edellisessä kysymyksessä mainittuja HUUMAAVIA AINEITA?

- en lainkaan
- kerran
- 2-4 kertaa
- viisi kertaa tai useammin

70. Millaisiksi arvioit IKÄTOVERIESI mahdollisuudet hankkia huumeita, esimerkiksi marihuanaa tai hasista, OMALLA paikkakunnallasi?

- erittäin helppoa
- melko helppoa
- melko vaikeaa
- erittäin vaikeaa

71. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. Hyväksytkö Sinä seuraavat asiat? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
Tupakointi silloin tällöin	☐	☐	☐
10 tai useamman savukkeen poltto päivässä	☐	☐	☐
Parin alkoholiannoksen juominen muutaman kerran viikossa	☐	☐	☐
Humala kerran viikossa	☐	☐	☐
Marihuanan polttaminen silloin tällöin	☐	☐	☐
Marihuanan polttaminen säännöllisesti	☐	☐	☐

MUUT TERVEYSTOTTUMUKSET

72. Kuinka usein harrastat urheilua tai liikuntaa VAPAA-AIKANASI vähintään PUOLEN TUNNIN ajan?

- useita kertoja päivässä
- noin kerran päivässä
- 4-6 kertaa viikossa
- 2-3 kertaa viikossa
- kerran viikossa
- harvemmin
- en lainkaan

73. Kuinka monta tuntia VIIKOSSA tavallisesti harrastat liikuntaa VAPAA-AIKANASI niin, että HENGÄSTYT ja HIKOILET?

- en yhtään
- noin ½ tuntia
- noin 1 tunnin
- noin 2-3 tuntia
- noin 4-6 tuntia
- noin 7 tuntia tai enemmän

74. Kuinka monena PÄIVÄNÄ VIIKOSSA harrastat hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa VÄHINTÄÄN TUNNIN ajan?

- 0 1 2 3 4 5 6 7
- päivänä päivänä

75. Kuinka usein syöt aamupalaa (muutakin kuin vain kahvia, mehua tai muita juomia) kouluviikon aikana?

- viitenä aamuna
- 3-4 aamuna
- 1-2 aamuna
- harvemmin

85. Kuinka usein harjaat hampaasi?

- en koskaan
 harvemmin kuin kerran viikossa
 vähintään kerran viikossa, mutta en päivittäin
 kerran päivässä
 useammin kuin kerran päivässä

KOULUTAPATURMAT**86. Onko Sinulle tämän LUKUVUODEN aikana sattunut koulussa tai koulumatkalla tapaturma, joka on edellyttänyt lääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolla käyntiä?**

	Ei kertaakaan	Kerran	Kaksi kerta tai useammin
Välitunnilla	☐	☐	☐
Liikuntatunnilla	☐	☐	☐
Muulla tunnilla	☐	☐	☐
Koulumatkalla	☐	☐	☐

RIKKEET JA RIKOKSET**87. Oletko viimeksi kuluneen 12 KUUKAUDEN aikana tehnyt seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.**

	En ole	Kerran	2-4 kerta	Yli 4 kerta
Kirjoittanut tai maallanut kirjoituksia tai graffiteja seiniiin, busseihin, pysäkkikatoksiin, ikkunoihin tai muihin vastaaviin paikkoihin	☐	☐	☐	☐
Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut koulun omaisuutta tai koulurakennusta	☐	☐	☐	☐
Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut muuta kuin koululle kuuluvaa omaisuutta	☐	☐	☐	☐
Varastanut jotakin kaupasta tai kioskista	☐	☐	☐	☐
Osallistunut tappeluun	☐	☐	☐	☐
Hakannut jonkun	☐	☐	☐	☐

88. Onko Sinulle viimeksi kuluneen 12 KUUKAUDEN aikana tehty seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Varastettu tai yritetty varastaa jotain käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä	☐	☐
Muuten varastettu jotain	☐	☐
Uhattu vahingoittaa fyysisesti	☐	☐
Käyty fyysisesti kimppuusi kuten lyöty, potkittu tai käytetty jotain asetta	☐	☐

MEDIA JA PELIT**89. Kuinka usein pelaat rahapelejä?**

- 6-7 päivänä viikossa
 3-5 päivänä viikossa
 1-2 päivänä viikossa
 harvemmin kuin kerran viikossa
 harvemmin kuin kerran kuukaudessa
 en ole pelannut viimeisen vuoden aikana

90. Montako tuntia käytät YHTEENSÄ PÄIVITTÄIN aikaa television katseluun, tietokoneen käyttöön (viihdekäyttö ja opiskelu) sekä kännykkä- ja konsolipeleihin? Vastaa sekä koulupäivien että viikonloppujen osalta.

	Koulu- päivinä	Viikon- loppuisin
En lainkaan	☐	☐
Korkeintaan kaksi tuntia	☐	☐
Yli 2 tuntia, mutta alle 4 tuntia	☐	☐
Vähintään 4 tuntia, mutta alle 6 tuntia	☐	☐
6 tuntia tai enemmän	☐	☐

91. Aiheutuuko netin käytöstäsi ongelmia ihmissuhteissasi?

Kyllä Ei

92. Aiheuttaako netissä viettämäsi aika ongelmia opiskelussasi?

Kyllä Ei

93. Aiheuttaako netissä viettämäsi aika ongelmia vuorokausirytmisissäsi?

Kyllä Ei